

Vilniaus universiteto teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra

Kristinos Stalmokaitės
Magistro studijų
Baudžiamosios justicijos studento

Magistro darbas

Šiuolaikinė prekyba žmonėmis baudžiamosios justicijos kontekste

Vadovas: Prof. Dr. Aurelijus Gutauskas
Recenzentas: Partnerystės Doc. Arūnas Meška

Vilnius
2019

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. TARPTAUTINIAI IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI SUSIJĘ SU PREKYBA ŽMONĖMIS BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS PRASME.....	5
1.1. Tarptautiniai dokumentai reglamentuojantys prekybą žmonėmis.....	5
1.2. Europos Sąjungos teisės aktai reglamentuojantys prekybą žmonėmis.....	7
2. PREKYBA ŽMONĖMIS PAPLITIMO MAŠTAS LIETUVOJE.....	11
3. PREKYBA ŽMONĖMIS NUSIKALTIMO SUDĖTIES POŽYMIŲ ANALIZĖ BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS TEORIJOJE IR PRAKTIKOJE.....	15
3.1. Prekyba žmonėmis objektyvieji ir subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai.....	15
3.2. Kėsinišomi būdai į asmens laisvę.....	19
3.3. Nusikalstamos veikos poveikio būdai.....	23
3.4. Nukentėjusio asmens išnaudojimo būdai.....	27
4. PROBLEMINIAI ASPEKTAI SUSIJĘ SU PREKYBA ŽMONĖMIS ATSKYRIMO NUO KITŲ BAUDŽIAMOJO KODEKSO NORMŲ.....	32
4.1. Vaiko pirkimo ar pardavimo normos sąsajumas su prekyba žmonėmis straipsniu.....	32
4.2. Baudžiamojo kodekso 147 str. santykis su BK XX skyriumi „Nusikaltimai žmogaus laisvei“.....	35
4.3. Prekyba žmonėmis ir pelnymasis iš kito asmens prostitucijos tarpusavio santykis.....	37
IŠVADOS.....	42
LITERATŪRA.....	45
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	51
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	52

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Įgyvendinant teisinės valstybės principus, stiprinant demokratiją, propaguojant ir ginant žmogaus teises, ypatingo dėmesio susilaukia neigiamas visuomenės reiškinys – prekyba žmonėmis. Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro duomenimis šiuo metu vergaujančių žmonių yra daugiausiai per visą žmonijos istoriją. Remiantis Europos Sąjungos institucijų statistika, galima teigti, kad kasmet žmonių prekyba į Vakarų Europą vyksta iš Centrinės ir Rytų Europos valstybių. Parduodamos ne tik moterys ir mergaitės – parduodami ir vyrai (kaip priverstinė darbo jėga), ypač berniukai. Žmonės parduodami priverstiniam darbui, prostitucijai, kitokiam seksualiniam išnaudojimui, elgetavimui, nusikalstamoms veikoms vykdyti, organų donorystei, kovoms ir t.t. Didelis pelnas iš prekybos žmonėmis yra svarbiausias nusikaltėlių tikslas. Veiksniai, kurie palengvina prekybos žmonėmis procesą yra: atviros sienos, korupcija, technologijos, kurių dėka žmogų galima pasiekti bet kur¹, kontroliuoti. Prekyba žmonėmis yra susijusi su tokiais nusikaltimais, kaip dokumentų klastojimas ir klastotės panaudojimas, neteisėtas žmonių gabenimas per valstybių sienas, turto prievartavimas, išnaudojimas priverstiniam darbui, vagystėms, narkotikų platinimui. M. Lee išskiria 6 pagrindinius požiūrius į prekybą žmonėmis: moderni vergovės forma, nusikalstamumo globalizacijos pavyzdys, tarptautinio organizuoto nusikalstamumo problema, prostitucijos sinonimas, migracijos problema ir žmogaus teisių problema². S. Devey prekybą žmonėmis vadina nežinomo masto ir proporcijų socialiniu fenomenu, kuris tiesiogiai susijęs su karu, seksizmu, nelygybe, korupcija ir pagrindiniu žmogaus poreikiu gyventi oriai³. Prekybos žmonėmis srityje Lietuva yra ne tik eksporto, tranzito, bet ir importo šalis. Palyginti su Baltijos kaimynėmis, čia prekybos žmonėmis mastai vieni didžiausių. „Kaip pabrėžiama Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitoje, Lietuvoje nustatoma vis daugiau prekybos nepilnamečiais atvejų, o užsienio valstybėse – nepilnamečių iš Lietuvos pardavimo atvejų <...>“⁴.

¹ Edited by Holmes, L. *Trafficking and Human Rights. European and Asia-pacific perspectives*. United Kingdom: Edwards Elgar Publishing Limited, 2010, p. 8-9.

² LEE, M., *Trafficking and Global Crime Control*. London: Sage Publications Ltd., 2011.

³ DEWEY, S., *Hollow Bodies: Institutional Responses to Sex Trafficking in Armenia, Bosnia and India*. USA. Kumarian Press, 2008, 74, p. 63.

⁴ KAIRIENĖ, B., KUČINOVA, N., *Prekyba vaikais: pagalba aukai ir prevencijos galimybės*. Vilnius, socialinis darbas, 2008, Nr. 7(1), p. 118.

Prekyba žmonėmis – tai neteisėta veika, kai pažeidžiama ne tik asmens laisvė, bet ir beveik visos teisinėje valstybėje įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės. Šis nusikalstamas reiškinys yra neįprastas nusikaltimas, nes jo objektas yra ne daiktas, o valią turintis žmogus. Prekyba žmonėmis galima įvardinti kaip sandorį, kuris sudaromas turint tikslą išnaudoti žmogų. Reikia paminėti, kad neretai nukentėjusysis sutinka būti išnaudojamas. Prekybą žmonėmis formuoja visuomenėje vykstantys procesai: nepalanki socialinė ir ekonominė padėtis, skurdas, smurtas tarp lyčių, narkomanija, girtavimas, vertybių kaita, moralės normos ir t.t. Pastebima, kad nukenčia nepakankamai aprūpinti ir prižiūrėti vaikai, jaunuoliai suvilioti greito uždarbio, jaunos moterys, neįgalūs asmenys, kuriais nesirūpina ir t.t.

Prekyba žmonėmis – tai nusikaltimas, kuriam skiriama labai daug dėmesio tarptautinėje teisėje. Augant prekybos žmonėmis mastams, požiūris į šį reiškinį keičiasi ir kova su šiuo nusikaltimu išlieka nacionaliniu, regioniniu, Europos Sąjungos ir tarptautiniu prioritetu. Atsižvelgiant į prekybos žmonėmis nusikaltimo pavojingumą ir žmogaus teisių pažeidimų mastą, tarptautinės organizacijos skelbia atmintinas dienas, kuriomis siekia atkreipti dėmesį į prekybos žmonėmis reiškinį ir jo žalingus padarinius. Pvz.: Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja – liepos 30 dieną dedikuoja kovai su prekyba žmonėmis, Europos Sąjunga – spalio 18 dieną skiria kovai su prekyba žmonėmis, vasario 8 dieną – popiežius Pranciškus paskelbė Pasauline maldų ir apmąstymų prieš prekybą žmonėmis diena⁵. Nepaisant teisės aktų, nukreiptų kovai su prekyba žmonėmis, teisėsaugos institucijų veiklos bei prevencinių programų gausos, prekyba žmonėmis kasmet didėja.

Prekybos žmonėmis klausimais pasisako teisės, psichologijos, sociologijos ir kitų mokslų specialistai ir mokslininkai. Tolimesnėje darbo eigoje bus remiamasi teisės teoretikų ir praktikų darbais, kuriuose nagrinėjama teisinė prekybos žmonėmis problematika, reiškinio samprata ir rūšys, paplitimo tendencijos ir įstatymų taikymo praktika. Nagrinėjant prekybą žmonėmis, įvairiais aspektais yra pasisakę užsienio autoriai: G. Ekberg, M. J. Chacon, M. Dottridge, L. Shelley, L. Cacho, M. Lee, J. Pearce, P. Hynes, S. Bovarnick, J. Davis, R. Weitzer, D. Bharati, P. Reza, R. Steen ir kt. Prekyba žmonėmis – viena iš latentiausių šiuolaikinio pasaulio problemų, neaplenkianti ir Lietuvos. Baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis įtvirtinimo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁶ (toliau – BK) ištakos sutinkamos konstitucinėje jurisprudencijoje. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 21 str. numato, jog žmogaus

⁵ Oficialus Vatikano tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.news.va/en/news/vatican-the-first-international-day-of-prayerand>>.

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89- 2741.

asmuo neliečiamas⁷. Nuo 1998 m. liepos 2 d. atitinkama prekybos žmonėmis norma atsirado ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje⁸. Prekybos žmonėmis problematiką Lietuvoje nagrinėja Prof. dr. A. Gutauskas, Prof. dr. O. Fedosiuk, dr. S. Nikartas, D. Mickevičius, A. Urbelionytė ir kt., todėl darbe bus remiamasi jų išvalgomis ir pastebėjimais. Taip pat bus remiamasi Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos teismų praktika, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvomis, policijos suvestinėmis, apklausų rezultatais.

Darbo objektas. Prekybos žmonėmis samprata tarptautiniuose ir Lietuvos teisės aktuose, baudžiamosios atsakomybės už šį nusikaltimą ypatumai ir problematika inkriminuojant baudžiamojo kodekso 147 str. doktrinoje bei Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo tikslas. Atskleisti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis reglamentavimo ypatumus, trūkumus bei taikymo problemas Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo uždaviniai. Norint tinkamai pasiekti tikslą yra svarbūs šie uždaviniai:

1. Atskleisti prekybos žmonėmis sampratą tarptautiniuose ir Lietuvos teisės aktuose;
2. Apžvelgti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis reglamentavimą Lietuvoje;
3. Atlikti prekybos žmonėmis sudėties požymių probleminę analizę;
4. Išanalizuoti baudžiamojon atsakomybėn už prekybą žmonėmis taikymo problemas Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodika. Pasirinktai darbo temai atskleisti naudoti teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai. Teoriniai tyrimo metodai: apibendrinimo, lyginamasis, aiškinamasis, sisteminės analizės, analitinis – kritinis ir loginis. Darbe naudoti metodai: apibendrinimo – siekiant apibendrinti išanalizuotą ir panaudotą mokslinę literatūrą, teismų sprendimus, pateikiant darbo išvadas; lyginamasis – palygintos analizės, išvados, apžvalgos, statistiniai duomenys, užsienio bei Lietuvos mokslininkų nuomonės. Tyrimui naudotas aprašomasis ir gretinamasis metodas.

Darbo originalumas. Baigiamajame magistro darbe, autorė pateikia naujausius statistinius duomenis, remiasi naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Atkreipia dėmesį į tai, kad prekyba žmonėmis gali pasireikšti per socialinius tinklus. Išsamiai išanalizuoja baudžiamojo kodekso 147 str. sudėtį, bei jo taikymo probleminius aspektus doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje. Būtent šios aplinkybės šį baigiamąjį magistrinį darbą daro išskirtiniu.

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014, 21 straipsnis.

⁸ FEDOSIUK, O., *Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei*. Vilnius, Jurisprudencija, 2003, 45(37), p. 86-97.

1. TARPTAUTINIAI IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI SUSIJĘ SU PREKYBA ŽMONĖMIS BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS PRASME

1.1. Tarptautiniai dokumentai reglamentuojantys prekybą žmonėmis

„Prekyba žmonėmis – vienas ciniškiausių nusikaltimų šiuolaikiniame pasaulyje, kai žmogus netenka savo prigimtinio orumo, laisvės, yra sudaiktinamas, paverčiamas nelegalios komercinės apyvartos objektu – gyva preke. <...> Prekiautojai žmonėmis nepaiso fundamentaliųjų žmogaus teisių bei laisvių: svarbus tampa tik milijardinis globalaus masto pelnas, gaunamas iš kito žmogaus nelaimės“⁹. Norint, kad asmuo netaptu preke, kuria yra prekiaujama šalyje ar už jos ribų, reikėjo tokią veiką kriminalizuoti tarptautiniu mastu.

Doktrinoje įtvirtinta tai, kad prekyba žmonėmis prasidėjo nuo prekybos vergais. Todėl 1814 m. buvo pasirašyta sutartis tarp Prancūzijos ir Britanijos, kuria buvo smerkiama prekyba vergais¹⁰. Kitas svarbus tarptautinis teisės aktas – Ženevos konvencija, kuri buvo priimta 1921 m. Šioje konvencijoje „<...> pateikiama vergų prekybos definicija, kurios objektyvieji požymiai iš esmės atitinka šiuolaikinės prekybos žmonėmis objektyviuosius požymius. Vergų prekyba buvo suprantama kaip veiksmai, susiję su a) asmens pagrobimu; b) įsigijimu; c) įsigijimu turint tikslą asmenį perduoti, išmainyti; d) disponavimu siekiant jį pavergti“¹¹.

Pastebėtina tai, kad Ženevos konvencijoje į prekybą žmonėmis pateiktą sąvoka neįeiną priverstinis darbas. Literatūroje yra minima, kad priverstinio darbo terminas buvo pradėtas vartoti daugiau nei prieš devynis dešimtmečius¹², jo terminas buvo apibrėžtas 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijoje Nr. 29 „Dėl priverstinio ar privalomojo darbo“. Minėtos konvencijos antrame straipsnyje priverstinio darbo terminas aiškinamas taip, kad priverstinis darbas yra bet koks darbas, kuris buvo išreikalautas grasinimu, prievarta, ir atliekamas iš baimės ne savo valia¹³. Ši konvencija „<...> pasmerkė

⁹ Advokatų kontora „Vinkleris ir partneriai“, *Ataskaita prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m.* Vilnius, 2009, p. 5.

¹⁰ DRAKŠIENĖ, A., BOLZANAS, D., *Prekybos žmonėmis samprata.* Teisė, 2004, Nr. 53, p. 40.

¹¹ „*ibid.*“

¹² JANUŠAUSKIENĖ, D., *Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: Lietuvos migrančių patirtis.* Vilnius, 2014, p. 18.

¹³ 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 29, *Dėl priverstinio ar privalomojo darbo. Valstybės žinios*, 1996-03-22, Nr. 27-648.

vergovinius metodus ir uždraudė naudoti priverstinį darbą <...>¹⁴. Priverstinio darbo ir prekybos žmonėmis normos santykį, skaityti 4.2. skyriuje.

Analizuojant tarptautinius teisės aktus pastebėtina bendra tendencija, kad daugumoje jų yra minima kova prieš moterų, vaikų prekybą, išnaudojimą ir panašiai, tačiau juose nebuvo kalbama, kad nukentėjusieji gali būti ir vyrai. Todėl dėmesys krypta į 1921 m. rugsėjo 30 d. Tarptautinę konvenciją dėl kovos su prekyba moterimis ir vaikais, kurioje buvo pasisakyta, kad prekyba žmonėmis yra galima tarp abiejų lyčių asmenų. Taip pat, šioje konvencijoje pirmą kartą buvo pavartota sąvoka prekyba žmonėmis – angl. the traffic¹⁵.

Vienas reikšmingiausių tarptautinės teisės aktų yra 2000 m. Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildantis protokolai dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja (toliau – Palermo protokolas). Šiuo protokolu tikimasi „<...> užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir kovoti su ja <...>“¹⁶. Palermo protokole „<...> prekybos žmonėmis esmę atskleidžia trys elementai: veiksmai (asmenų verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas), priemonės (gąsdinimai, jėga ar kitos prievartos formos, apgaulė, sukčiavimas, piktnaudžiavimas valdžia ar pasinaudojimas kito asmens pažeidžiamumu, mokesčio ar kitokios naudos davimas bei gavimas) ir tikslai (kontroliuojamo asmens išnaudojimas: prostitucijos, kitokio seksualinio išnaudojimo, priverstinio darbo, vergijos, organų šalinimo ir kita forma)“¹⁷.

Palermo protokole pateiktas prekyba žmonėmis apibrėžimas yra pripažįstamas daugelio pasaulio šalių, juo remiamasi oficialiuose dokumentuose¹⁸. Prekybos žmonėmis apibrėžimas, Palermo protokole, pateikiamas trečiame straipsnyje:

„a) „prekyba žmonėmis“ – žmonių verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar jų priėmimas gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimančiam pinigais ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas

¹⁴ STAČIOKIENĖ, M. N., *Apibendrinta 2006 m. ataskaita apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje*. Vilnius, 2007, p. 34.

¹⁵ 1921 m. rugsėjo 30 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su prekyba moterimis ir vaikais [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/T/E/human_rights/Trafficking/3_Documents/International_legal_instruments/UNTS_S_up_trafficking.asp#TopOfPage>.

¹⁶ 2000 m. Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildantis protokolai dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja. *Valstybės žinios*, 2003-05-21, Nr.49-2166.

¹⁷ ŽIOBIENĖ, E., et al. *Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai*. Vilnius, Lietuvos žmogaus teisių centras, 2006, p. 9.

¹⁸ RUŠKUS, J., et al. *Prekybos moterimis ir prostitucijų aukų realitacija ir reintegracija*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2005, p. 10.

siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą;

b) prekybos žmonėmis aukos sutikimas iš anksto apgalvotam išnaudojimui, nurodytam šio straipsnio a punkte, neturi reikšmės, jei buvo panaudota bet kuri iš a punkte nurodytų priemonių;

c) vaiko verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas, siekiant jį išnaudoti, yra laikoma „prekyba žmonėmis“, net jei tai neapima nė vieno iš šio straipsnio a punkte nurodytų būdų;

d) „vaikas“ – kiekvienas asmuo iki aštuoniolikos metų¹⁹.

Kaip toliau pastebėsite, magistriniame darbe, nagrinėjamas BK 147 str. turi daug atitikimų Palermo protokole pateiktam prekybos žmonėmis apibrėžimui. Baudžiamajame įstatyme taip pat yra numatyta tai, kad aukos sutikimas neturi juridinės reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką. Už vaiko pirkimą arba pardavimą kaltinamajam yra inkriminuojamas BK 157 str. tai yra BK 147 str. speciali norma, kuri yra aptarta 4.1 skyriuje. O apie išsamesnį BK 147 str. nagrinėjimą rašoma šio darbo trečiame skyriuje.

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai reglamentuojantys prekybą žmonėmis

Lietuvai net ir įstojus į Europos Sąjungą, prekybos žmonėmis problema ir toliau išliko labai aktuali²⁰. Būtent tapus Europos Sąjungos nare, atsirado galimybė, kaip ir visiems Europos Sąjungos piliečiams, laisvai judėti po bendrijos šalis, o tai labai palengvino ir sudarė palankias sąlygas plėtoti prekybą žmonėmis.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 4 str. yra paminėta, kad „Niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas. Niekas negali būti verčiamas dirbti priverstinį ar privalomąjį darbą“²¹. Tačiau Konvencijoje tiesiogiai nėra pasakyta, kad prekyba žmonėmis patenka į jos taikymo sritį ir yra draudžiama. Tai konstatavo Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją. Kurioje pasisakė, kad „<...> prekyba žmonėmis pagal savo pobūdį ir išnaudojimo siekį yra pagrįsta įgaliojimų, susijusių su nuosavybės teise, <...>. Su žmonėmis

¹⁹ 2000 m. Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildantis protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja. *Valstybės žinios*, 2003-05-21, Nr.49-2166.

²⁰ Tarptautinė migracijos organizacija, *Prekyba žmonėmis tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje*. Vilnius, 2006 m., p. 7.

²¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000-11-10, Nr.96-3016.

elgiamasi kaip su prekėmis, kurias galima pirkti ir parduoti, jiems primetamas priverstinis darbas, dažnai, už labai mažą arba, apskritai, niekinį atlygį, paprastai sekso industrijoje ir ne tik. Tai kartu reiškia ir atidų aukų stebėjimą, pastarųjų judėjimas dažnai ribojamas. Prieš aukas, kurios gyvena ir dirba skurdžiomis sąlygomis, naudojamas smurtas ir grasinimai. <...> Todėl prekyba žmonėmis <...> patenka į konvencijos 4 straipsnio apimtį”²².

2002 m. liepos 19 d. Tarybos pamatiniame sprendime Nr. 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis pateiktas prekyba žmonėmis sąvokos apibrėžimas „<...> tai sunkūs pagrindinių žmogaus laisvių ir žmogaus orumo pažeidimai, apimantys tokius negailestingus veiksmus kaip pažeidžiamų asmenų tvirkinimas ir apgaudinėjimas, taip pat smurtas, grasinimai, išnaudojimas ir prievarta“²³.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, prekyba žmonėmis sąvoka yra praplečiama, kad nusikalstama veika gali būti daroma organizuotai. Minėtoje direktyvoje pateikiamas toks apibrėžimas: „Prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas, dažnai susijęs su organizuotu nusikalstamumu ir šiurkštus pagrindinių teisių pažeidimas, aiškiai uždraustas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“²⁴. Pažymėtina tai, kad Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje penktame straipsnyje trečioje dalyje įtvirtinta, kad prekyba žmonėmis yra uždrausta²⁵. Lietuvoje už prekybą žmonėmis numatyta baudžiamoji atsakomybė pagal BK 147 str. kuri patenka į BK 7 str. taikomą jurisdikciją. Direktyvoje paminėta, kad sankcija už prekybą žmonėmis didėja. Tai rodo prekybos žmonėmis plitimo masto didėjimą, dėl to valstybės ėmėsi griežtesnių bausmių²⁶.

„Kaip jau minėta, Direktyva 2011/36/ES, viena vertus, nors ir perėmė Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR įtvirtintą prekybos žmonėmis sampratą, tačiau kita vertus, ją

²² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 7 d. sprendimas *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* byloje Nr. 25965/04 [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>>.

²³ 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pamatinis sprendimas Nr. 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0629&from=LT>>.

²⁴ 2011 m. balandžio 5 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=LT>>.

²⁵ 2016 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Nr. 2016/C 202/02 [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=LT>>.

²⁶ 2011 m. balandžio 5 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=LT>>.

išplėtė papildomais požymiais. O būtent, be jau žinomų iš Pamatinio sprendimo 2002/629/TVR perkeltų žmogaus išnaudojimo formų (išnaudojimo prostitucijai, kitokia seksualinio išnaudojimo forma, priverstiniam darbui ar paslaugoms, vergovei ar į ją panašiai veiklai), Direktyvos 2011/36/ES 1 straipsnio 3 dalyje apibrėžiant išnaudojimo tikslą papildomai skiriamos tokios sritys kaip žmogaus išnaudojimas verčiant elgetauti, įtraukiant į nusikalstamą veiką bei organų išėmimo tikslu²⁷.

„Lietuvoje prekyba žmonėmis kriminalizuota 1998 m. liepos 2 d., papildžius Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą atitinkamu straipsniu. <...> Po naujausių 2012 m. pataisų Baudžiamajame kodekse prekyba žmonėmis Lietuvoje yra apibrėžta laikantis Europos Parlamento ir Tarybos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeitusios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR <...>“²⁸. Pagal mūsų šalies baudžiamąjį kodeksą prekyba žmonėmis esmė yra „<...> nemokamos ar pigios darbo jėgos parūpinimas išnaudojimo tikslais, pažeidžiant žmogaus laisvę pačiam pasirinkti darbą“²⁹. Pažymėtina tai, kad baudžiamajame įstatyme atsakomybė kyla už visas prekyba žmonėmis formas. Apie tai, pagal kokius straipsnius asmenims atsiranda baudžiamoji atsakomybė, bus kalbama kituose šio darbo skyriuose.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad BK 147 str. 2 d. yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už nukentėjusios asmens organų, audinių ar ląstelių paėmimą. Pažymėtina tai, kad 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/23/EB nustatanti žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdoravimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartais, tikslas yra „<...> užtikrinti aukšto lygio žmogaus sveikatos apsaugą“³⁰. Todėl turint įsipareigojimus Europos Sąjungai, Lietuva numatė už asmens organo, audinio ar ląstelės paėmimą, sukelti pavojų asmens gyvybei, baudžiamąją atsakomybę.

Svarbu paminėti tai, kad prekyba žmonėmis pagal BK 147 str. nukentėjusiuoju gali būti pripažintas asmuo turintis 18 metų. Kitu atveju, kai nukentėjusysis yra nepilnametis, kaltinamajam yra inkriminuojamas BK 157 str. Vaikas pagal Europos Tarybos konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos, yra bet

²⁷ URBELIONYTĖ, Agnė. *Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus Direktyvą 2011/36/ES*. Vilnius, Socialinių mokslų studijos, 2012, 4(3), p. 1143–1155.

²⁸ JANUŠAUSKIENĖ, D., *Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: Lietuvos migrantų patirtis*. Vilnius, 2014, p. 19.

²⁹ Žr. MICKEVIČIUS, D., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 160.

³⁰ 2004 m. kovo 31 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2004/23/EB nustatanti žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdoravimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą:

<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0023&from=LT>>.

kuris asmuo nesulaukęs 18 metų³¹. Minėtos konvencijos tikslas yra „<...> užkirsti kelią seksualiniam vaikų išnaudojimui ir seksualinei prievartai prieš juos ir kovoti su tuo <...>“³². Kadangi vaikai yra labiausiai pažeidžiama asmenų grupė, už jų pirkimą arba pardavimą yra numatyta baudžiamoji atsakomybė. Remiantis teismų praktika, BK 157 str. norma yra speciali prekybos žmonėmis atžvilgiu ir taikoma tais atvejais kai nukentėjusiajam asmeniui nusikalstamos veikos metu nebuvo suėję 18 metų³³. Apie vaiko pirkimą arba pardavimą plačiau kalbama 4.1. skyriuje.

Pažymėtina, kad Lietuvoje remiantis minėtais tarptautiniais ir Europos Sąjungos teisės aktais, susijusiais su prekybos žmonėmis prevencija ir kontrole, yra parengtos Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijos dėl „Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo“. Šios rekomendacijos yra itin naudingos ir labai vertingos atliekant tyrimus susijusius su prekybos žmonėmis bylomis. Pagrindinė šių rekomendacijų paskirtis „<...> apibrėžti prekybos žmonėmis aukų nustatymo kriterijus, prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo ypatumus <...>“³⁴. Tai savaime gali garantuoti greitesni, išsamesni ir efektyviausią nusikalstamų bylų ištyrimą ir tinkamą įstatymų taikymą³⁵.

Žinoma, yra daugiau Europos Sąjungos teisės aktų, kurie reglamentuoja prekybą žmonėmis. Tačiau autorės nuomone, minėti Europos Sąjungos teisės aktai, yra reikšmingiausi BK 147 str. prasme. Vienas svarbiausių Europos Sąjungos teisės aktų yra Direktyva 2011/36/ES, kuri pakeitė Pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, nes minėtos direktyvos atžvilgiu mūsų šalies baudžiamajame įstatyme įtvirtinta prekybos žmonėmis norma³⁶.

³¹ 2007 m. spalio 25 d. Lansarotė, Europos tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos. Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 201.

³² „*ibid.*“

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. F. v. S. G., L. S., E. L., K. A., Nr. 2K-232-942/2018.

³⁴ 2015 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras, įsakymas dėl prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijų patvirtinimo Nr. I-327/1V-1015/A1-758. TAR, 2015-12-28, Nr. 20631.

³⁵ „*ibid.*“

³⁶ URBELIONYTĖ, Agnė. *Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus Direktyvą 2011/36/ES*. Vilnius, Socialinių mokslų studijos, 2012, 4(3), p. 1143–1155.

2. PREKYBA ŽMONĖMIS PAPLITIMO MAŠTAS LIETUVOJE

Prekyba žmonėmis yra pelninga nusikalstama veikla, kuri pažeidžia žmogaus teises ir kartu kelia grėsmes pasauliniam saugumui. Lietuvos gyventojai įvairiais būdais yra įtraukiami į prekybos žmonėmis tinklą. Kalbant apie prekybos žmonėmis reiškinį Lietuvoje, reikia pažymėti, kad Lietuva visu pirma yra aukų kilmės šalis. Yra stebimos šios prekybos žmonėmis formos: seksualinis moterų išnaudojimas, prievartinė surogatinė motinystė, priverstinė santuoka su užsienio šalių piliečiais, nežmoniškai sunkus mažai ar visiškai neapmokamas darbas, išvežimas vykdyti įvairius nusikaltimus ir t.t. Prekyba žmonėmis – dinamiška, greitai kintanti nusikalstamos veiklos sritis. Keičiasi ne tik jos formos, bet ir pobūdis. Jei anksčiau tai buvo tapatinama su prostitucija ir moterų išnaudojimu, tai nuo 2013 m. atskleidžiamos įvairios prekybos žmonėmis formos, kurių dauguma susiję su prekyba žmonėmis ne seksualiniam išnaudojimui³⁷.

2017 m. Lietuvoje pirmą kartą atskleistas prekybos žmonėmis elgetavimui nusikaltimas³⁸. Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) duomenimis, Lietuvoje stebima tendencija, kad daugėja prekybos žmonėmis atveju, kurie parduodami nusikaltimams vykdyti (vagystės iš parduotuvių, telefoninių sukčių pagalbininkai ir t.t.) ir jie viršija fiksuojamus prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui atvejus. Pastebimi ir lyčių pokyčiai tarp nukentėjusių žmonių prekybos atvejais. Gan ilgai nuo prekeivių žmonėmis dažniausiai nukentėdavo jaunos moterys ir merginos, patekdavusios į sekso vergiją. Paskutiniu metu situacija keičiasi – į prekeivių žmonėmis pinkles pakliūna vis daugiau vyrų ir vaikų.

Įviliojant žmones į prekybos žmonėmis spąstus, dažniausiai naudojami šie verbavimo būdai: siūloma draugystė, meilė, geras darbas su dideliu atlyginimu, vaikams ir paaugliams teikiami pasiūlymai užsidirbti, kad turėtų savų pinigų, įstumiant į skolas ir primenant apie jas, vykdant šantažus, įvairiomis formomis gąsdinant. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, stebimas internetinių technologijų panaudojimas prekyboje žmonėmis. Socialiniai tinklai, pažinčių portalai tampa žmonių verbavimo priemone. Tai greitai veikianti ir sunkiai kontroliuojama sritis. Interneto pagalba nusikalstamos veiklos organizatoriai nesunkiai išsirenka, susiranda, įtikina aukas ir net realiai jas išnaudoja. Kaip pavyzdys – interneto

³⁷ Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2017 metais“ [interaktyvus]. Vilnius, 2018. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/Apzvalga%20uz%202017%20metus.pdf>.

³⁸ „*ibid.*“

modelių paslaugas siūlančios svetainės, pažinčių portalai. Nuo to daugiausiai nukenčia nepilnamečiai. Dažniausiai prekybos žmonėmis aukomis tampa: socialinės rizikos grupėms priskiriami asmenys (kenčiantys nuo priklausomybių, benamiai), vaikai iš globos namų, nelankantys mokyklų ar iš probleminių šeimų, asmenys turintys didelių skolų, gaunantys mažas pajamas, nepilnamečiai ir vaikai (nepriklausomai nuo jų gyvenimo sąlygų yra linkę labiau pasitikėti žmonėmis ir juos lengva įtikinti, o naudojant internetinę erdvę dar ir susirasti).

Prekeiviai žmonėmis į užsienį stengiasi išvežti visus, kuriuos galima išvežti, todėl negalima teigti, kad asmenims, kurie nepatenka į pažeidžiamų žmonių grupes, prekybos žmonėmis pavojai negresia. Lietuvoje žmonės, kurie įvairiais verbavimo būdais yra įtraukiami į prekybos žmonėmis tinklą, dažniausiai yra išvežami į įvairias užsienio šalis, neretai aukos patenka į tarptautinius prekybos žmonėmis tinklus, iš kurių ištrūkti yra labai sudėtinga. Reikia pažymėti, kad prekyba žmonėmis prasideda Lietuvoje.

Tačiau „Realios prekybos žmonėmis situacijos Lietuvoje įvertinimą apsunkina ir tai, kad visos tyrimams svarbios informacijos tiek apie sulaikytus ar nuteistus Lietuvos piliečius, organizuojančius prekybą žmonėmis, tiek apie vykdančius kitus nusikaltimus, gavimą iš dalies riboja tarptautiniai teisės aktai, tokie kaip 1963 m. Vienos konvencija „Dėl konsulinių santykių“ ar 1981 m. Europos Tarybos konvencija „Dėl asmens apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu“. Vienos konvencijos 36 straipsnyje teigiama, kad jei asmuo, t. y. užsienio pilietis, neprašo pranešti apie jo sulaikymą savo šalies konsulinei įstaigai, tos šalies teisėsaugos institucijos neturi teisės teikti jokių duomenų apie sulaikytą užsienio pilietį, jo sulaikymo pagrindus ir kitą turimą informaciją apie asmenį“³⁹.

Remiantis VRM statistikos duomenis, galima teigti, kad maždaug 60 procentų prekybos žmonėmis aukų išvežama, 40 procentų išnaudojami čia pat, Lietuvoje.

Pagal VRM pateiktą apžvalgą „2017 m. Lietuvoje buvo atliekamas 61 ikiteisminis tyrimas dėl vidaus ir tarptautinės prekybos žmonėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso <...> 147 ir 157 straipsniai) bei išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms (BK 1471 straipsnis) <...>. Juose buvo tiriamos 86 nusikalstamos veikos. Iš jų 2017 m. šalyje buvo pradėti 35 ikiteisminiai tyrimai dėl prekybos žmonėmis ir išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms: 21 ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas pagal BK 147 straipsnį, 11 – pagal 157 straipsnį, 1 – pagal 147 ir 147¹ straipsnius ir 2 pagal 147¹ straipsnį. 9 iš šių ikiteisminių tyrimų buvo pradėti dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms, 8 – dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, 5 – dėl prekybos žmonėmis

³⁹ BAZYLEVAS, I., PAJAUJIS, V., *Prekyba žmonėmis ir sisteminis požiūris kaip problemos sprendimas (2015)*. Mokslo darbų sąvadas.

priverstiniam darbui, 4 – dėl prekybos žmonėmis priverstinėms santuokoms, 3 – dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui ir nusikalstamoms veikoms, 1 – dėl prekybos žmonėmis pornografijai, 1 – dėl prekybos žmonėmis elgetavimui, 1 – dėl prekybos žmonėmis neteisėtam įvaikinimui, 1 – dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui ir dėl išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms ir 2 – dėl išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms <...>“⁴⁰.

Sekančiais metais, VRM pateikia tokią apžvalgą prekybos žmonėmis srityje. „2018 m. Lietuvoje buvo atliekami 54 ikiteisminiai tyrimai (2017 m. – 61 ikiteisminis tyrimas) dėl vidaus ir tarptautinės prekybos žmonėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso <...> 147 ir 157 straipsniai bei išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms (BK 147¹ straipsnis) <...>. Iš minėtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus 2018 m. Lietuvoje buvo pradėta 14 ikiteisminių tyrimų dėl prekybos žmonėmis ir išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms: 10 ikiteisminių tyrimų buvo pradėta pagal BK 147 straipsnį, 1 – pagal 157 straipsnį, 1 – pagal 147 ir 157 straipsnius ir 2 – pagal 147¹ straipsnį. Paminėtina, kad didžioji dalis ikiteisminių tyrimų buvo pradėti dėl prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms vykdyti – 7, dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui – 3, dėl prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui – 3 ir dėl prekybos žmonėmis elgetavimui – 1“⁴¹.

Pagal pateiktus statistinius duomenis pastebėtina, kad 2018 m. sumažėjo pradėtų ikiteisminių tyrimų, dėl prekybos žmonėmis, išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms. VRM dėl ikiteisminio tyrimo sumažėjimo, tiksliau ikiteisminio tyrimo nutraukimo, 2018 m. vieną iš priežasčių įvardija, kad tyrimai buvo pradėti 2017 m. Taip pat, VRM savo pateiktoje ataskaitoje įvardija ir kitas ikiteisminio tyrimo nutraukimo priežastis:

„1. Nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 3 straipsnio 1 punkto pagrindas).
2. Ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas arba ikiteisminis tyrimas sustabdomas, nenustačius nusikalstamą veiką padariusio asmens (BPK 212 straipsnio 1 punkto pagrindas).

⁴⁰ Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2017 metais“ [interaktyvus]. Vilnius, 2018. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/Apzvalga%20uz%202017%20metus.pdf>.

⁴¹ Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2018 m.“ [interaktyvus]. Vilnius, 2019. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/nacionalinio%20pranesejo%20ataskaita_2019%2B%2B.pdf>.

3. Ikitėisminio tyrimo metu nesurenkama pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo (BPK 212 straipsnio 2 punkto pagrindas)“⁴².

VMR 2018 m. ataskaitoje teigiama, kad nukentėjusiais nuo prekyba žmonėmis buvo pripažinta 44 asmenys⁴³, o 2017 m. – 58 asmenys⁴⁴. Pažymėti tai, kad 2018 m. „Lietuvoje pirmą kartą įtarimai pareikšti juridiniam asmeniui dėl prekybos žmonėmis panašiomis į vergiją sąlygomis, kitomis seksualinio išnaudojimo formomis priverstiniam darbui“⁴⁵.

Toks nukentėjusiųjų skaičiaus sumažėjimą, Pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko gali būti dėl to, kad „Apie 90 proc. aukų yra iš socialinės rizikos šeimų, turi elgesio, sveikatos sutrikimų, abejotiną reputaciją. Dėl to jų parodymai vertinami priešaringai. <...> Tuo tarpu įtariamieji dažniausiai turi patikimus advokatus – profesionalus, būna puikiai pasiruošę, pateikia kokybiškus ir pagrįstus skundus, be to, verbuodami ir išnaudodami auką paprastai naudoja nesmurtinius metodus, kuriuos sunku įrodyti“⁴⁶.

Autorės nuomone, pateikti statistiniai duomenys neatspindi realios situacijos Lietuvoje. Dauguma nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis, bijo kreiptis į teisėsaugos institucijas dėl patirtos gėdos ir visuomenės požiūrio į juos. O apibendrinant statistinius duomenis, galima teigti, kad prekybos žmonėmis apimtys mažėja dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo, esant BPK pagrindams, bei kaltinamųjų vis išradingesnio elgesio variantams, verbuojant potencialias aukas.

⁴² Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2018 m.“ [interaktyvus]. Vilnius, 2019. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/nacionalinio%20pranesejo%20ataskaita_2019%2B%2B.pdf>.

⁴³ „*ibid.*“

⁴⁴ Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2017 metais“ [interaktyvus]. Vilnius, 2018. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/Apzvalga%20uz%202017%20metus.pdf>.

⁴⁵ Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2018 m.“ [interaktyvus]. Vilnius, 2019. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/nacionalinio%20pranesejo%20ataskaita_2019%2B%2B.pdf>.

⁴⁶ Teisė.Pro [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/06/25/globali-migracija-prekybos-zmonemis-augimo-priezastis/>>.

3. PREKYBA ŽMONĖMIS NUSIKALTIMO SUDĖTIES POŽYMIŲ ANALIZĖ BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS TEORIJOJE IR PRAKTIKOJE

3.1. Prekyba žmonėmis objektyvieji ir subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai

Prekyba žmonėmis – tai nusikaltimas, kurio teisinė konstrukcija pirmiausiai buvo suformuluota tarptautinėje teisėje, vėliau adaptuota ir pritaikyta Europos Sąjungos teisėje ir tik 2005 m. perkelta ir į Lietuvos nacionalinę baudžiamąją teisę. „Pažymėtina, kad savo esme prekyba žmonėmis – tai įvairūs sandoriai, kurių objektas yra žmogus (pardavimas, pirkimas, verbavimas, gabenimas ir kt.) ir kurie sudaromi siekiant išnaudoti tą žmogų. Būtinai šio nusikaltimo požymis yra ir jo priešingumas žmogaus laisvei, siejamas su tam tikru piktavališku poveikiu nukentėjusiajam (prievara, apgaulė, pasinaudojimas pažeidžiamumu ir kt.), kuris leidžia palenkti šio asmens valią, kontroliuoti ir įtraukti jį į išnaudojimą“⁴⁷. Taigi BK 147 str. objektas yra asmens veiksmų laisvė. Tai reiškia, kad asmuo neturi laisvės pasirinkti ką, kur ir kokiomis sąlygomis jam dirbti, kur nori keliauti ir panašiai⁴⁸. Tai reiškia, kad „Nukentėjusysis sandorio metu patenka į kito asmens laisvę varžančią kontrolę arba perduodamas iš vieno asmens kontrolės į kito asmens kontrolę“⁴⁹. „Pagal nusistovėjusią baudžiamosios teisės doktriną asmens laisvės varžymas apima ir poveikį asmens valios laisvei. Todėl specialiai BK 147 straipsnio dispozicijoje įtvirtinta nuostata dėl asmens, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį. Tokios kontrolės faktas yra pakankamas konstatuoti, kad buvo pažeista asmens laisvė“⁵⁰. „Iš straipsnyje įtvirtintos sudėties objektyviųjų požymių aprašymo matyti, kad įstatymas atskirais alternatyviais požymiais nurodo išnaudojimo pobūdžius, o tai reiškia, kad pakanka nustatyti bent vieną iš įvardytų išnaudojimo pobūdį žyminčių veikų“⁵¹.

Prekyba žmonėmis nusikaltimo sudėtis – formalioji. Norint inkriminuoti šį nusikaltimą, nereikia nustatinėti priežastinio ryšio, nusikalstamos veikos padarinių, kadangi baigtumo momentas yra siejamas su pačios veikos pradžia: pirkimu – pardavimu, įgijimu, verbavimu, gabenimo pradžia. „Toks pats nusikaltimo sudėties baigtumo momento

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. U., G. B. v. I. M., M. A., Ž. K., Nr. 2K-173-693/2018.

⁴⁸ Žr. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 160.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. F., A. S. v. S. G., L. S., E. L., K. A., Nr. 2K-232-942/2018.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. G., M. M. v. A. D., A. S., Nr. 2K-93-628/2019.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje E. Ž., G. G., v. R. B., Nr. 2K-52-511/2019.

aiškinimas taikytinas ir vaiko pirkimo arba pardavimo atveju. <...> nusikalstamos veikos BK 147 ir 157 straipsnių prasme laikytinos baigtomis nuo nukentėjusiųjų verbavimo siekiant įgyvendinti savo nusikalstamus ketinimus pradžios“⁵². „Prekybos žmonėmis nukentėjusiuoju pagal LR BK 147 str. gali būti tik pilnametis asmuo, nes analogiški veiksmai vaiko (asmens iki 18 metų) atžvilgiu kvalifikuotini kaip vaiko pardavimas arba pirkimas (LR BK 157 str.)“⁵³. Apie vaiko pirkimą arba pardavimą bus kalbama 4.1. skyriuje.

Reikia pažymėti, kad ne visos pradėtos nusikalstamos veikos yra baigiamos, kartais būna tik pasikėsinimas jas padaryti. „Minėto nusikaltimo sudėtis yra formali, t. y. nereikalauja pasekmių. <...> Pasikėsinimas padaryti tyčinę formalia sudėtimi aprašytą nusikalstamą veiką prasideda tada, kai asmuo tiesiogiai pradeda daryti atitinkamą BK numatytą nusikalstamą veiką <...>“⁵⁴. Būna atveju, kai nusikalstamos veikos negali pabaigti dėl veiksmy, kurie nuo kaltininko nepriklauso. Tokiu atveju bus tik pasikėsinimas padaryti BK 147 str. numatyta nusikalstamą veiką.

„Sudėtinga prekybos žmonėmis objektyviųjų požymių struktūra lemia ne mažiau sudėtingą subjektyviųjų požymių visumą, pasireiškiančią tiesiogine tyčia ir tikslu išnaudoti asmenį. Tyčinė kaltė prekyboje žmonėmis reiškia, kad kaltininkas: a) supranta, kad įgyja, perleidžia, verbuoja, gabena ar laiko nelaisvėje kitą žmogų; b) žino, kad palenkiant asmens valią prieš šį žmogų buvo ar bus naudojamas smurtas, grasinimai, apgaulė, piktnaudžiaujama jo priklausomumu ar pažeidžiamumu ar sumokama jį kontroliuojančiam asmeniui; c) siekia, kad šis žmogus būtų jo ar kitų asmenų išnaudojamas verčiant užsiimti prostitucija, pornografija ar priverstiniu darbu, siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį arba ląstelių arba kad ir to nesiekia, bet žino apie tai; d) ir nori taip veikti“⁵⁵. Galima daryti išvadą, kad prekyba žmonėmis yra tyčinis nusikaltimas. Pačiame BK 147 str. detalizuojama nusikalstamos veikos padarymą tyčia, kai kuriais labai svarbiais požymiais. Vienas iš jų – kaltininko suvokimas (jis turi tikslą įtraukti auką į išnaudojimą arba, suvokia, kad auka bus įtraukta į išnaudojimą). Vadinasi, kaltininkas supranta, kad jis įgyvendina sandorį su žmogumi tam, kad jį išnaudotų. Todėl tokio pobūdžio bylose svarbu atskleisti ir įrodyti asmens tyčią daryti tokias nusikalstamas veikas. Reikia pažymėti, kad atsakomybė

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. G., M. M. v. A. D., A. S., Nr. 2K-93-628/2019.

⁵³ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. J., D. B. v. T. A., Nr. 2K-156-699/2018.

⁵⁵ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

už BK 147 str. numatytą nusikaltimą siejama su kaltininko žinojimu, kad nukentėjusysis bus išnaudojamas. Toks detalizavimas yra pateisinamas, nes prekyba žmonėmis yra pakankamai funkcionalus verslas⁵⁶. „Vieni auką verbuoja, kiti ruošia ją išvežti, tretį gabena ir t. t. turint tokią įstatymo formuluotę, asmens veiksams kaip prekybai žmonėmis kvalifikuoti pakanka fakto, kad nusikaltėlis tiesiog suvokia, jog jis atlieka kažkokią funkciją dėl šio sandorio, kuriame siekiama žmogų išnaudoti <...>“⁵⁷. Taigi „Prekyba žmonėmis yra tyčinis nusikaltimas. Atsakomybę pagal šį straipsnį užtraukia bent vienas iš jame nurodytų alternatyvių veiksmų, atliktų bent vienu iš jame nurodytų alternatyvių būdų, žinant arba siekiant, kad nukentėjęs asmuo būtų išnaudojamas jame nurodytais tikslais“⁵⁸.

Pirmoje nagrinėjamo straipsnio dalyje, asmens baudžiamoji atsakomybė yra numatyta už tai, kad jis kitą asmenį „<...> pardavė, pirkė, kitaip perleido ar įgijo, verbavo, gabeno ar laikė nelaisvėje žmogų panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudodamas apgaulę, arba priimdamas ar sumokėdamas pinigus, arba gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko, būtų išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai ar kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais“⁵⁹. Išvardinti BK 147 str. dispozicijoje objektyvieji prekybos žmonėmis požymiai yra suformuluoti kaip alternatyvūs, vadinasi, baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų padaryta bent viena iš nurodytų veikų⁶⁰. BK 147 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta kvalifikuojamoji nusikalstamos veikos sudėtis, „<...> pagal kurią atsako tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką padarė dviem ar daugiau nukentėjusiems asmenims arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei, arba dalyvaudamas organizuotoje grupėje, arba žinodamas ar siekdamas, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės, arba būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus“⁶¹.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. Č., G. T., M. M. v. L. D., Nr. 2K-197-1073/2018.

⁵⁷ „*ibid.*“

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. M. v. A. J., R. B. ir S. I., Nr. 2K-186-303/2017.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. U., G. B. v. I. M., M. A., Ž. K., Nr. 2K-173-693/2018.

⁶⁰ „*ibid.*“

⁶¹ „*ibid.*“

Prekyba žmonėmis, kaip nusikalstama veikla, retai būna atliekama vieno asmens, o dažniausiai, bendrininkaujant su kitais asmenimis. Tai patvirtina teismų praktika. Analizuojant bylas buvo pastebėta, kad kaltinamuoju yra ne vienas asmuo, o keli asmenys. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2019 m. kovo 5 d. nutartyje Nr. 2K-52-511/2019 pažymėjo, kaip yra suprantamas bendrininkavimas. Tai yra „<...> tyčinės nusikalstamos veikos padarymo forma, kai veika padaroma bendromis kelių asmenų pastangomis (BK 24 straipsnio 1 dalis). Pagrindžiant kaltininko baudžiamąją atsakomybę už bendrininkavimą darant konkrečios rūšies nusikalstamą veiką, turi būti konstatuota ne tik nusikalstamos veikos, dėl kurios padarymo yra sujungiamos kelių asmenų pastangos, sudėtis, nurodyta konkrečiame BK specialiosios dalies straipsnyje, bet kartu ir tos veikos darymo formos – bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma (bendrininkavimo sudėtis), nustatyta atitinkamose BK 24, 25 straipsnių nuostatose“⁶². Vadinasi, bendrininkavimui įrodyti reikalingas bent dviejų asmenų susitarimas veikti bendrai. Reikia pažymėti, kad kiekvienas bendrininkas suvokia į ką kėsina ir supranta bendrai daromos veikos sudėtis, nustatytos BK specialiojoje dalyje, požymius⁶³. „Subjektyviojo bendrininkavimo požymio – tyčios esmė yra ta, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis padarant jam inkriminuotą nusikaltimą. Tyčia padaryti nusikalstamą veiką bendrininkaujant yra susitarimo, kuris sudaromas tarp bendrininkų iki veikos padarymo ar jos metu, pasekmė. Tokia bendrininkavimo samprata nereikalauja, kad visi bendrininkai visiškai realizuotų jiems inkriminuoto nusikaltimo sudėtį, tačiau reikalauja, jog būtų nustatyta bendrininkavimo sudėtis“⁶⁴. Toje pačioje byloje teismas pripažino tokias aplinkybes, kaip „<...> E. Ž., M. M. ir G. G. bendromis lėšomis įsigijo kelionei reikalingą automobilį, jį suremontavo, apdraudė, atliko techninę apžiūrą, taip pat pasiskirstė vaidmenimis, susitarė, kas kokius veiksmus atliks: sutarta, kad M. M. ir G. G. užsiims vogtų prekių realizacija Lietuvoje, nukentėjusiuosius į Suomijos Respubliką veš A. D. ir E. Ž., jie taip pat kontroliuos vagystėms vykdyti užverbuotus asmenis ir vogtas prekes siųs paštu į Lietuvą; Lietuvoje vogtų prekių realizavimu užsiims M. M. ir G. G. <...>“⁶⁵ priskirtinas bendrininkavimui.

BK 147 straipsnio 3 dalyje kalbama apie asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau atleisti asmenį pagal šio straipsnio dalį nėra teismo pareiga. Visa tai yra palieka teismo diskrecijoje.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis *baudžiamojame byloje E. Ž., G. G., v. R. B., Nr. 2K-52-511/2019*.

⁶³ „*ibid.*“

⁶⁴ „*ibid.*“

⁶⁵ „*ibid.*“

Ketvirta dalis BK 147 str. numato atsakomybę ir juridiniams asmenims.

Apibendrinant skyrių galima išskirti tam tikrus momentus. Įrodant prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtį reikia nustatyti veikos priešingumą laisvei, prekybos žmonėmis nukentėjusiuoju pagal BK 147 str. gali būti tik pilnametis asmuo, o kalbant apie objektyviuosius požymius, būtina nustatyti bent vienos veikos ir bent vieno veikos padarymo būdo buvimą. Vadinas, norint inkriminuoti asmeniui BK 147 str., reikia nustatyti ar nukentėjusiojo valia yra palaužiama viena iš nagrinėjamojo straipsnio numatytų priemonių⁶⁶, kurias kaltininkas naudoja tikslingai, norimam tikslui pasiekti. Įrodant bendrininkavimą yra įrodoma „<...> tyčinės nusikalstamos veikos padarymo forma, kai veika padaroma bendromis kelių asmenų pastangomis <...>“⁶⁷.

3.2. Kėsinimosi būdai į asmens laisvę

„Prekyba žmonėmis tai nusikaltimas, kuriuo parduodamas ne tik žmogus, bet ir jo orumas“⁶⁸. Grindžiant kaltinimą prekyba žmonėmis svarbu yra tiksliai nustatyti veiką ir jos padarymo būdą. Veikos padarymo būdas padeda identifikuoti veikos priešingumą laisvei. BK 147 str. minimi aukos poveikio būdai, tokie kaip – fizinis smurtas, grasinimai ar kitoks atėmimas galimybės priešintis, pasinaudojimas priklausomumu ar pažeidžiamumu, apgaulė.

Žmogaus verbavimas, pardavimas, pirkimas, perleidimas, laikymas nelaisvėje, gabenimas išreiškia neteisėtas veikas žmogaus (aukos) atžvilgiu ir tai užfiksuota baudžiamajame įstatyme. „Visos prekybą žmonėmis sudarančios veikos (įgijimas, perleidimas, verbavimas, gabenimas, laikymas nelaisvėje) ir taikomi būdai padaromi siekiant išnaudoti auką“⁶⁹. „<...> prekybai žmonėmis skirtoje Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyvoje 2011/36/ES nurodyta, kad sąvoka „išnaudojimas įtraukiant į nusikalstamą veiką“ turėtų būti suprantama kaip asmens išnaudojimas, *inter alia (tarp kitko)*, verčiant užsiimti kišenvagystėmis, vagiliavimu parduotuvėse, prekyba narkotikais ir kita panašia veika, už kurią taikomos sankcijos ir kuri

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamajoje byloje A. J., D. B. v. T. A., Nr. 2K-156-699/2018.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamajoje byloje E. Ž., G. G., v. R. B., Nr. 2K-52-511/2019.

⁶⁸ Lygus [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lygus.lt/prekyba-zmonemis/>>.

⁶⁹ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

susijusi su finansiniu pasipelnymu“⁷⁰. Valstybinė lietuvių kalbos komisija žodžio išnaudoti vieną iš galimų reikšmių pateikia, kaip savintis svetimą darbą ar jo produktą⁷¹. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne, žodžio išnaudoti viena iš pateiktų reikšmių yra „skriausti ką“⁷². Abi pateiktos išnaudoti žodžio reikšmės, sąlygoja apie tai, kad išnaudojamas asmuo, sukuria pelną nešančią vertę, kurios rezultatais naudojasi kiti, o ne jis.

Tolimesnėje darbo eigoje analizuojami anksčiau paminėti kėsinimosi būdai į asmens laisvę. Vienas iš jų – pardavimas. Pardavimu laikomas nukentėjusio asmens perleidimas pirkėjo ar jo nurodyto kito asmens kontrolei už pinigus ar kitokią turtinę naudą, kuri suteikiama pardavėjui ar jo nurodytam asmeniui. Vadinasi, parduoti ir pirkti galima ne tik savo, bet ir trečiojo asmens naudai⁷³. Kitoks perleidimas ar įgijimas gali būti „<...>, kai nukentėjęs asmuo perleidžiamas kito asmens kontrolei, pavyzdžiui, kaip dovana, mainais, už suteiktas neturtinio pobūdžio paslaugas, pažadant atsilyginti ateityje ir pan. Pažymėtina, kad nukentėjęs asmuo paprastai gaunamas iš trečio asmens, tačiau jis gali būti įgytas ir savarankiškai, pavyzdžiui, pagrobiant“⁷⁴. Reikia paminėti, kad prekyba žmonėmis pardavimo – pirkimo sandoris negali būti aiškinamas remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normomis, kadangi parduodamas žmogus negali būti civilinių teisinių santykių objektu⁷⁵. Vadinasi, žmogaus pirkimas – pardavimas turi būti traktuojamas, kaip tai numato baudžiamasis įstatymas. „Kaip prekybos žmonėmis požymiai, minėti išnaudojamieji sandoriai gali būti paaiškinti kaip kontrolės kito žmogaus atžvilgiu įgijimas ar perleidimas“⁷⁶.

Verbavimas pasižymi aktyviais kaltininko veiksmais, kuriais jis stengiasi perimti asmens kontrolę. Teisinėje doktrinoje verbavimas apibūdinamas, kaip „<...> kito žmogaus skatinimas (įtikinėjimas, pažadai, siūlymai) atlikti veiksmus (duoti sutikimą, pasirašyti sutartį, vykti į užsienį ir t. t.), kurie leis vėliau tą žmogų išnaudoti“⁷⁷. Verbuojant aukas dažniausiai naudojama apgaulė, fizinis smurtas, sunki socialinė padėtis, asmens

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. U., G. B. v. I. M., M. A., Ž. K., Nr. 2K-173-693/2018.

⁷¹ Valstybinė lietuvių kalbos komisija [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/konsultacijos/275-eksplloatuoti>>.

⁷² Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/>>.

⁷³ Žr. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 162.

⁷⁴ „*ibid.*“

⁷⁵ „*ibid.*“

⁷⁶ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁷⁷ „*ibid.*“

pažeidžiamumas ir t.t. BK 147 str. prasme verbavimas „<...> suprantamas kaip kito žmogaus skatinimas (įtikinėjimas, pažadai, siūlymai) išnaudojimo tikslais atlikti veiksmus (duoti sutikimą, vykti į užsienį ir pan.), kurie leistų vėliau tą žmogų išnaudoti laisvę varžančios kontrolės sąlygomis. Tai iš esmės aktyvūs kaltininko veiksmai, kuriais siekiama palenkti nukentėjusiojo valią ir jį perimti savo ar kito asmens kontrolėn“⁷⁸. Analizuojant teismų praktiką, sutinkami verbavimo apibūdinimai, kad tai „<...> specifinė nukentėjusio asmens įgijimo forma, pasireiškianti kaltininko veiksmais, kuriais siekiama palenkti kito asmens valią ir perimti jį savo ar kito asmens kontrolėn, <...> kurie paprastai pasireiškia asmens įkalbinėjimu (skatinimu, raginimu, pažadais, siūlymais), siekiant, kad asmuo pasirinktų tokį elgesio variantą (sutiktų su siūlymu, išvyktų svetur ir kt.), kas suteiktų vėliau galimybes asmenį kontroliuoti, juo manipuluoti ir jį išnaudoti, <...> nurodoma, kad asmens verbavimas gali vykti tiek slepiant, tiek neslepiant fakto, kad jis bus išnaudojamas“⁷⁹. Kalbant apie siūlymą išvykti svetur „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog siūlymas vykti į užsienį vogti iš parduotuvių, žadant ten nuvežti, apgyvendinti, maitinti, realizuoti pavogtas prekes ir dalimi gautų pinigų atsilyginti, vertinamas kaip nukentėjusiojo verbavimas nusikalstamai veiklai daryti <...>. Verbavimas nusikalstamoms veikoms daryti pasireiškia pasiūlymais ir pažadais, kurie nulemia aukos sprendimą atlikti teisei priešingą veiksmą, „būti išnaudojamiems nusikaltimams daryti“⁸⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2019 m. kovo 5 d. nutartyje Nr. 2K-52-511/2019 konstatavo, kad verbavimas yra susijęs su apgaule⁸¹. Reikia pažymėti, kad inkriminuojant BK 147 str. nėra būtina nustatyti apgaulės požymį. BK 147 str. straipsnio dispozicijoje yra išvardinta daugiau alternatyvių požymių, kuriais kaltininkas siekia išnaudoti asmenį ir pagal juos bus galima asmeniui inkriminuoti nagrinėjama straipsnį⁸².

Gabenimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje „<...> gabenimo veiksmai – <...> asmens transportavimas iš vienos vietos į kitą, pavyzdžiui, vežimas automobiliu, lydėjimas traukiniu ar lėktuvu. Be to, gabenimu prekybos žmonėmis kontekste taip pat laikytinas asmens transportavimas ne tik į būsimo išnaudojimo vietą, bet ir į kitą vietą, pavyzdžiui, parodyti potencialiems pirkėjams, apgyvendinti prieš išgabenant į užsienį ir

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. G., M. M. v. A. D., A. S., Nr. 2K-93-628/2019.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje S. K., V. Š. v. O. V., Nr. 2K-157-976/2019.

⁸⁰ „*ibid.*“

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje E. Ž., G. G., v. R. B., Nr. 2K-52-511/2019.

⁸² „*ibid.*“

panašiai“⁸³. Pati gabenimo forma jau pati iš savęs teigia, kad asmuo yra iš vienos vietos perkeliamas ar pergabenamas į kitą vietą. Gabenimą suprantame, kaip asmens transportavimą automobiliu, palydėjimą lėktuvu, traukiniu, keltu ir t.t. Auka gali būti gabenama parodyti pirkėjui, laikinam apgyvendinimui prieš perkeliant į išnaudojimo vietą, tai gali būti atliekama šalies teritorijoje ar pervežant iš vienos šalies į kitą⁸⁴. Kiekvienu atveju gabenimas gali skirtis. Tačiau būtina pažymėti tai, kad gabenimu nelaikoma „<...> kai nukentėjęs asmuo savarankiškai vyksta iš vienos vietos į kitą, išskyrus atvejus, kuomet toks asmens judėjimas yra iš anksto suplanuotas ir nulemtas kaltininko, pavyzdžiui, nukentėjęs asmuo pagal kaltininko nurodymą vyksta keleiviniu transportu ir pan. <...> Įstatymas nereikalauja, kad nukentėjęs asmuo būtų nugabentas į galutinę paskirties vietą“⁸⁵.

Prekyba žmonėmis pasaulyje traktuojama kaip vergijos forma ir tai atspindi asmens laisvę varžanti forma – laikymas nelaisvėje. Pasak, Prof. dr. O. Fedosiuko, geriausiai laisvės pažeidimo mechanizmą prekiaujant žmonėmis nusako sąvoka „laisvę varžanti kontrolė“⁸⁶, nes ji suponuoja laisvės varžymo tęstinumą. Vadinasi, išnaudojamo žmogaus kontroliavimas sudaro pagrindą juo disponuoti, o tai pasireiškia įvairiomis formomis: fiziniu izoliavimu (surišimu, užrakinimu patalpoje, buvimo vietos apribojimu ir t.t.), asmens slėpimu (dažniausiai nuo teisėsaugos institucijų). „Asmuo gali būti nelaisvėje vien dėl to, kad jo atžvilgiu naudojami asmens valios palenkimo būdai <...> jam yra grasinama arba pasinaudojama jo pažeidžiamumu <...>“⁸⁷ prievarta, apgaule ar kitais būdais suvaržoma laisvė. Reikia pažymėti, kad nukentėjusysis gali būti laikomas nelaisvėje prieš jo valią arba jo sutikimu. „Sutikimas būti laikomam nelaisvėje nepanaikina galimybės inkriminuoti šią veiką, nes svarbu yra ne tai, kaip nukentėjusysis vertina situaciją, bet objektyvus jo negalėjimas pasirinkti savo buvimo vietos“⁸⁸.

Prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Veika kvalifikuojama pagal BK 147 str. nustačius, kad žmogaus laisvė buvo pažeista. Teismų praktikos analizė

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. J., D. B. v. T. A., Nr. 2K-156-699/2018.

⁸⁴ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁸⁵ Žr. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 162.

⁸⁶ FEDOSIUK, O., *Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei*. Vilnius, Jurisprudencija, 2003, 45(37), p. 86–97.

⁸⁷ Žr. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 162.

⁸⁸ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

parodė, kad dažniausiai sutinkami kėsinimosi būdai į asmens laisvę yra verbavimas, gabenimas, pardavimas, laikymas nelaisvėje.

3.3. Nusikalstamos veikos poveikio būdai

Kaltininkas aukos laisvę gali varžyti ne tik ją fiziškai kontroliuojant, bet ir paveikiant asmens psichiką. Kaip įtvirtinta BK 147 str. kaltinamasis nukentėjusiojo asmens valią gali palenkti fizinio smurto naudojimu, grasinimais ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, pasinaudojimas nukentėjusio asmens priklausomumu arba pažeidžiamumu, panaudodamas apgaule, priimdamas ar sumokėdamas pinigus, gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį. Visi išvardinti nukentėjusiojo asmens poveikio būdai yra alternatyvūs. Norint inkriminuoti BK 147 str. reikia nustatyti bent vieną nusikalstamos veikos prievartos elementą.

Fizinio smurto naudojimas. Fizinis smurtas „<...> teismų praktikoje suprantamas kaip tyčiniai veiksmai, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos“⁸⁹. Tai atliekama įvairiais veiksmais ir priemonėmis – „<...> gali būti nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smaugimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan. Kaltininkas gali naudoti fizinį smurtą įbauginimo tikslais, kerštaudamas už nepaklusnumą, tenkindamas savo iškreiptus seksualinius norus ir panašiai“⁹⁰. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad „<...> Fizinio smurto pobūdis ir intensyvumas kvalifikuojant veiką reikšmės neturi, svarbu tai, kad jo pakanka palaužti nukentėjusio asmens pasipriešinimą. Nukentėjęs asmuo neprivalo savo pasipriešinimo demonstruoti aktyviais veiksmais (gintis, šauktis pagalbos, skųstis teisėsaugos institucijoms), todėl ir jo pasyvi, rezignuojanti laikysena, nulemta panaudoto fizinio smurto, liudija apie palaužtą pasipriešinimą“⁹¹.

Grasinimas. Kaltinamieji aukos atžvilgiu grasinimus naudoja tam, kad įbaugintų auką ir priverstų ją paklusti jų reikalavimams. Grasinimas nukreiptas į žmogaus psichiką. Teismų praktika leidžia teigti, kad grasinimo objektu gali būti ne tik auka, bet ir jo artimieji. Grasinimai aukai gali būti pateikiami įvairiomis formomis, tokiomis kaip: gestai, įvairi

⁸⁹ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁹⁰ „*ibid.*“

⁹¹ Žr. MICKEVIČIUS, D., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 164.

mimika, garsūs riksmi, baime keliančios situacijos viešose erdvėse, įvairūs veiksmai su ginklais ar peiliais, turto naikinimas, naktiniai skambučiai, asmens sekimas ir t.t.⁹² „Grasinimo paskirtis prekyboje žmonėmis yra primesti aukai savo valią ir užtikrinti jos elgesio kontrolę“⁹³. Vadinasi, grasinimą galima apibūdinti tyčinį poveikį aukos psichikai, dėl kurio gali atsirasti neigiamos pasekmės. Grasinimas suprantamas ne tik kaip tuoj pat panaudojamas fizinis smurtas prieš auką, bet gali būti nukreiptas ir į ateitį⁹⁴.

Nukentėjusio asmens priklausomumas ar pažeidžiamumas. „Pasinaudojimas priklausomumu – tai specifinė psichinės prievartos rūšis, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų jis privalo paklusti kaltininko, nuo kurio priklauso, valiai“⁹⁵. Tai ko gero vienas iš lengviausių nusikalstamos veikos poveikių būdų. Teisinėje literatūroje akcentuojama, kad priklausomumas gali atsirasti dėl giminystės – vaikai priklausomi nuo tėvų, santuokos – sutuoktinių priklausomybė vienas nuo kito, tarnybos – viršininkas ir pavaldinys ir, aišku, materialinės priklausomybės – asmuo teikia materialinę paramą. Išanalizavus teismų praktika, galima teigti, kad „Pasinaudojimas nukentėjusiojo priklausomumu reiškia, kad kaltininkas suvokia, kad nukentėjęs asmuo yra priklausomas nuo jo ar nuo kito su nusikaltimu susijusio asmens, ir, piktnaudžiaudamas santuokos, tarnybos, materialinės priklausomybės ir panašiai“⁹⁶.

Būtina paminėti, kad priklausomumas yra glaudžiai susijęs su pažeidžiamumu. Nepavykus aukos palaužti fiziniu smurtu ar grasinimais, imamasi kitų nusikalstamų veikų, kuriomis bandoma paveikti auką. Viena jų – pažeidžiamumas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pateikęs pasinaudojimo pažeidžiamumu sąvokos apibrėžimą: „<...> tai piktavališkas pasiūlymas žmogui, kuris dėl sunkios padėties priverstas jį priimti; tai situacija, kai nukentėjusysis neturi realaus ar jam priimtino pasirinkimo <...>. Pagal šį požymį prekyba žmonėmis galima pripažinti žmogaus įtraukimo išnaudojimui faktą kaip būdą ištrūkti iš skurdo“⁹⁷. Nagrinėjant teismų praktiką yra pastebima, „<...> kad asmens pažeidžiamumą gali lemti ne tik fizinis ar psichinis bejėgiškumas tiek ir socialiniai

⁹² FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁹³ „*ibid.*“

⁹⁴ Žr. MICKEVIČIUS, D., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 164.

⁹⁵ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje S. R. v. D. S., Nr. 2K-9-689/2019.

⁹⁷ „*ibid.*“

veiksniai“⁹⁸. Dažniausiai iš socialinių veiksnių sutinkami šie: asociali šeima, sunki materialinė padėtis, prasta sveikata, dideli turtiniai įsipareigojimai, socialinė atskirtis, nelegalus teisinis statusas ir t.t.⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 12 d. nutartyje Nr. 2K-93-628/2019 buvo pasisakyta, kad „<...> nukentėjusysis A. D. buvo pažeidžiamas, visapusiškai įvertino jo socialinę ir materialinę padėtį, t. y. kad dėl motinos žūties eismo įvykyje ir tėvo girtavimo nukentėjusysis nuo vienuolikos metų gyveno globos namuose, bylai reikšmingu laiku mokėsi profesinio mokymo įstaigoje, gyveno bendrabutyje, gavo nedidelę našlaičio pašalpą ir stipendiją (iš viso 180 Eur), neturėjo kitų pajamų“¹⁰⁰. Visos šios pateiktos aplinkybės teismo pripažintos kaip asmens pažeidžiamumo kriterijai. Pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko „Teisėjai neturi pamiršti, kad patikimų aukų tokiose bylose nebūna. Kaip įrodymų šaltinių reikėtų vertinti būtent pažeidžiamumą. <...> Tam svarbu atkreipti dėmesį į tokius veiksnius, kaip nukentėjusiojo žemas socialinis statusas, neturtingumas, socialinių įgūdžių stoka ir panašiai“¹⁰¹. Teisinėje literatūroje sutinkamas aiškinimas, kad pažeidžiamumas gali būti naudojamas su kitais nusikalstamos veikos būdais. Kaltininko suvokimas „<...> jog nukentėjęs asmuo yra bejėgiškos ar kitokios pažeidžiamos būklės, ir tuo piktnaudžiaudamas realizuoja nusikalstamus ketinimus. Pažeidžiamumas dažnai glaudžiai susijęs su priklausomumu, nes dėl savo pažeidžiamos padėties nukentėjęs asmuo tampa priklausomas nuo kaltininko“¹⁰². Teismai bylose yra pasisakę, kad pažeidžiamumas yra pripažįstamas kai asmuo yra nepilnametis, jam nėra sukakę aštuoniolika metų. Tokiu atveju kai auka tampa nepilnametis asmuo, kaltininkui inkriminuojamas ne BK 147 str., o BK 157 str., nes šio straipsnio prasme auka yra laikoma pažeidžiama dėl savo amžiaus. Apie BK 157 str. ir santykį su BK 147 str. žiūrėti 4.1. skyriuje.

Atėmimas galimybės priešintis. „Kitokio atėmimo galimybės priešintis požymis sistemiškai aiškinant normą turėtų apimti atvejus, kai kaltininkas aukai taiko poveikio būdus, kurie, pirma, neatitinka fizinio smurto ir grasinimų požymių, antra, atima galimybę priešintis“¹⁰³. Mokslininkų darbuose sutinkamas galimybės priešintis aiškinimas, kaip

⁹⁸ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

⁹⁹ „*ibid.*“

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. G., M. M. v. A. D., A. S., Nr. 2K-93-628/2019.

¹⁰¹ Teisė.Pro [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/06/25/globali-migracija-prekybos-zmonemis-augimo-priezastis/>>.

¹⁰² Žr. MICKEVIČIUS, D., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 165.

¹⁰³ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

veika, kuri pasireiškia nukentėjusiojo asmens surišimu, jei tam nenaudojamas smurtas, narkotinių ar psichotropinių medžiagų, migdomųjų ar kitokių valią paralyžuojančių vaistų sugirdymas, be nukentėjusiojo asmens žinios. Atėmimas galimybės priešintis gali būti ir uždarymas patalpoje. Šis požymis sutapta su nagrinėjamo straipsnio dispozicijoje nurodyta alternatyviaja veika – laikymas nelaisvėje. Tačiau būtina paminėti tai, kad laikymas nelaisvėje akcentuojamas į asmens turėjimą savo dispozicijoje, o tai pasiekama tik naudojant asmens valios palenkimo būdus¹⁰⁴.

Apgaulė. Terminų žodyne apgaulė apibūdinama kaip veiksmai, elgesys ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima apgauti, suklaidinti, atimti, išvilioti¹⁰⁵. Teisinėje literatūroje pagal savo formą apgaulė gali pasireikšti netikrų žinių pranešimu, tiesos nutylėjimu, melagingais pažadais¹⁰⁶. Apgaulė dažniausiai naudojama verbavimo procese, kai pasinaudojant aukų pažeidžiamumu, jiems žadama tai, ko jiems tuo metu labiausiai reikia. Teismų praktikoje aptinkama tokia pozicija, kad „Vienu iš apgaulės būdų <...> yra pripažįstamas pasinaudojimas pažeidžiamumu“¹⁰⁷. Dažniausiai „<...> apgaunama dėl būsimo darbo pobūdžio, darbo ir gyvenimo sąlygų, atlyginimo, galimybių sugrįžti į savo šalį ir kita“¹⁰⁸.

Paskutinis iš nusikalstamos veikos poveikio būdų, išvardintu BK 147 str. yra kai kaltininkas priimdamas ar sumokėdamas pinigus, gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui faktiškai jį kontroliuoja. Lietuvos teismų praktikoje yra aiškiai suformuota norma, kad nustatius „Nukentėjusio asmens „nupirkimo“ iš kito asmens faktą, papildomai nustatyti įrodinėti kitų asmens valios palenkimo būdų nereikia“¹⁰⁹. Pavyzdžiui: faktinis aukos kontroliavimas pasireiškia kai nukentėjusieji buvo nugabenti į „<...> Suomijos Respubliką, nukentėjusiesiems šioje užsienio valstybėje buvo nurodoma, iš kokių parduotuvių jie turi vogti, be to, jie turėjo visas pavogtas prekes atiduoti M. M. Nukentėjusieji buvo nuolat stebimi, tikrinami, jiems priekaištauta, kad per mažai pavogta prekių. Reikšminga ir tai, kad A. D. ir A. S. gyveno jiems nepažįstamoje aplinkoje, neturėjo pinigų. Taigi nukentėjusiųjų galimybės pasirinkti savo elgesio variantą buvo apribotos.

¹⁰⁴ Žr. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 164–165.

¹⁰⁵ Žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/A/apgaule>>.

¹⁰⁶ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. Č., G. T., M. M. v. L. D., Nr. 2K-197-1073/2018*.

¹⁰⁸ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

¹⁰⁹ Žr. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 166–167.

Esant tokioms aplinkybėms, skundžiamuose teismų nuosprendžiuose padaryta pagrįsta išvada, kad A. D. ir A. S. elgesys Suomijos Respublikoje buvo tiesiogiai kontroliuojamas M. M., įgyvendinusio bendrą iš anksto su G. G. aptartą nusikalstamą planą, veiksmais¹¹⁰. Kiekvienu atveju teismas vertina pateiktas bylos aplinkybes ir konstatuoja ar tai gali būti pripažįstamos kaip asmens faktinis kontroliavimas ar ne. Kitoje byloje tokie ištirti faktai, kaip asmuo „<...> turėjo galimybę laisvai judėti, leisti laisvalaikį, pasirinkti darbą, iš jo nebuvo paimtas asmens dokumentas, jis turėjo telefoną, pakankamai orientavosi aplinkoje ir sugebėjo komunikuoti tam, kad gautų reikalingą pagalbą ir (ar) informaciją, jis nebuvo stebimas <...>“¹¹¹ nėra pripažįstami, kaip asmens faktinis kontroliavimas.

Apibendrinant galima teigti, kad nusikalstamų veikų organizatoriai yra gerai informuoti apie galima auką, žino jos gyvenimą, sunkumus ir naudodami vieną ar kelis nusikalstamos veikos poveikio būdus (pvz.: priklausomumas ir pažeidžiamumas, apgaulė ir t.t.), vykdo nusikalstamą veiką – prekybą žmonėmis.

3.4. Nukentėjusio asmens išnaudojimo būdai

Analizuojant prekybos žmonėmis nusikalstamą veiką susiduriame su asmens išnaudojimo būdais. Apžvelgiant teismų praktiką, galima konstatuoti, kad dažniausiai sutinkamos šios asmens išnaudojimo formos: priverstinis darbas ar paslaugos, elgetavimas, nusikaltimų vykdymas kitose valstybėse, įvairios seksualinio išnaudojimo formos, surogatinė motinystė, fiktyvi santuoka, nelegalios kovos ir t.t. Svarbu pažymėti, kad kaltinamieji, dažnai įvardija tą faktą, kad nukentėjusysis sutiko būti išnaudojamas. „<...> net jei prekybos žmonėmis auka sutiko būti išnaudojama, tačiau jos sutikimas buvo išgautas palaužiant valią, į aukos sutikimą neatsižvelgiama, jis nepadarė išnaudojimo teisėto.“¹¹² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gegužės 29 d. nutartyje Nr. 2K-173-693/2018 pateikė aiškinimą, kad „<...> pati BK 147 straipsnio sudėtis aiškiai įtvirtina, jog nukentėjusiojo sutikimas nėra lemiamas veikos kvalifikavimui, net jeigu jis yra, nustačius kitus įtvirtintus požymius, kaltininkas atsako pagal šį straipsnį. Priešingai kasacinių skundų teiginiams, kasacinėje praktikoje aiškiai nurodoma, kad, kaip ir Europos teisėje, Lietuvos baudžiamajame įstatyme yra įtvirtinta labai svarbi taisyklė, jog nukentėjusio asmens

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. G., M. M. v. A. D., A. S., Nr. 2K-93-628/2019.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje S. K., V. Š. v. O. V., Nr. 2K-157-976/2019.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. F. v. S. G., L. S., E. L., K. A., Nr. 2K-232-942/2018.

sutikimas neturi juridinės reikšmės patraukiant baudžiamojon atsakomybėn asmenis už prekybą žmonėmis. Sutikimas būti išnaudojamam, duotas panaudojant apgaulę, piktnaudžiaujant asmens pažeidžiamumu ar priklausomumu, jau nekalbant apie prievartą ir grasinimus, negali būti laikomas savanorišku <...>. Atsižvelgiant į tai, kasacinių skundų teiginiai, jog savanoriškas nukentėjusiųjų sutikimas sąmoningai suvokiant, kur kokiai veiklai išvyksta, paneigia prekybos žmonėmis sudėties požymius, atmestini kaip nepagrįsti“¹¹³. Vadinasi, „<...> nukentėjusio asmens sutikimas neturi juridinės reikšmės patraukiant baudžiamojon atsakomybėn asmenis už prekybą žmonėmis“¹¹⁴.

Kaip buvo minėta anksčiau, žmonių prekyboje turime gan daug išnaudojimo būdų. Pirmine išnaudojimo versija yra įvardijama vergovė. Ji apibrėžta 1926 metų Konvencijoje, o tiksliau 1-jame jos straipsnyje – „<...> tai padėtis ar būklė asmens, su kuriuo elgiamasi iš dalies arba visiškai kaip su nuosavybe“¹¹⁵. Vadinasi, vergovė yra tai, kai nukentėjęs asmuo tampa daiktu kaltininko rankose. Anksčiau darbe buvo minėtos dabar išplitusios išnaudojimo formos, tačiau norisi akcentuoti, kad paskutiniaisiais metais jos smarkiai pakito. Seksualinis išnaudojimas, o tiksliau prostitucija, užleido pirmaujančias pozicijas priverstiniam darbui. „Išnaudojimas gali pasireikšti ne tik vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, tačiau ir kitomis alternatyviomis formomis (išnaudojimas prostitucijai, pornografijai ar kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais). Šiuo atveju pakanka nustatyti bent vienos iš šių išnaudojimo formų buvimą“¹¹⁶.

Prostitucija kaip socialinis reiškiny sietina su prekyba žmonėmis, tai yra sąvadavimu, pornografija, seksualiniu išnaudojimu. Šiandieninė globalizacija sudarė prielaidas ne tik pažangių technologijų, demokratinių vertybių sklaidai pasaulyje, bet ir organizuotam nusikalstamumui plisti. Galima drąsiai teigti, kad „<...> sekso industrija – ašis, apie kurią sukasi visas prekybos žmonėmis verslas“¹¹⁷. Visuomenė prostituciją traktuoja kaip socialinę problemą, o pagrindiniai motyvai, lėmę moterų įsitraukimą į prostitucijos verslą – materialinė padėtis, priklausomybė nuo narkotinių ir psichotropinių

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. U., G. B. v. I. M., M. A., Ž. K., Nr. 2K-173-693/2018.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje S. K., V. Š. v. O. V., Nr. 2K-157-976/2019.

¹¹⁵ 2002 M. SAUSIO 17 D. LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ, NUTARIMAS DĖL PREKYBOS ŽMONĖMIS IR PROSTITUCIJOS KONTROLĖS BEI PREVENCIJOS 2002–2004 METŲ PROGRAMOS. VALSTYBĖS ŽINIOS, 2002-01-23, NR. 6-231.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje E. Ž., G. G., v. R. B., Nr. 2K-52-511/2019.

¹¹⁷ Lygus [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lygus.lt/prekyba-zmonemis/>>.

medžiagų, patirtos prievartos pasekmė. Viena iš naujausių prekybos žmonėmis formų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo A. Gutausko teigimu – merginų verbavimas dirbti „web-modeliais“. Apsilankius internetinėje svetainėje <http://www.webmodels.lt/> darbo pobūdis apibūdinamas taip: „Merginos, kitaip dar vadinamos web modeliais, sėda prie kompiuterio ir web kamerų pagalba bendrauja su užsienio klientais. Bendravimas liečia įvairiausias temas, neretai užsieniečiai tampa draugais, dalinasi savo išgyvenimais, prašo patarimų bei papasakoja savo paslaptis, kuriomis nori dalintis tik virtualiame pasaulyje. Mūsų studijose modelių uždarbis priklauso nuo jų pačių pastangų ir noro dirbti. Rūpinamės ne tik modelių darbo kokybe, bet ir darbo sąlygomis bei modelių konfidencialumu. Garantuojame, kad su modeliai gauna visą atlyginimą, padedame bei konsultuojame darbo pradžioje. Dirbdamos web-chat'o modeliais Jūs sugebėsite užsidirbti ženkliai didesnius pinigus, nei dirbdamos įprastus darbus Lietuvoje. Priežastis paprasta – paslaugas teikiame užsienio rinkoms, o garantijas dėl pinigų gavimo teikiame mes. Darbą galima suderinti su studijomis ar kita veikla. Darbo patirties kaip ir kvalifikacijos ši veikla nereikalauja, o į visus jums kilsiančius klausimus mes atsakysime. Jei nemokate dirbti kompiuteriu, tai nėra problema, nes be jokio užmokesčio išmokinsime jus tai daryti! Dirbdamos šį darbą turėsite galimybę netik užsidirbti, tačiau ir susipažinti su žmonėmis iš įvairių pasaulio kraštų, bei pagerinti anglų kalbos žinias“¹¹⁸. Taigi, kaip jau galima suprasti, jokios darbo patirties ar kvalifikacijos šis darbas nereikalauja. Tiesiog reikia bendrauti su asmenimis iš užsienio. Panagrinėjus web modelio darbo specifiką socialinėje erdvėje, autorė pastebėjo, kad darbo užmokestis yra mokamas tik tada, kai merginos su pašnekovais pereina į privatų pokalbį. Pateiktas internetinėje svetainėje jų atsakymas apie atlyginimą: „Uždarbis skaičiuojamas už laiką, praleistą mokamame pokalbių kambaryje“¹¹⁹. Uždavus klausimą apie nusirenginėjimą, web modelio internetinėje svetainėje randamas toks atsakymas: „Jūs neprivalote daryti nieko, ko nenorite. Web pokalbiai yra bendravimas įvairiomis temomis, tai gali būti flirtas, tačiau kiek atskleisti pašnekovui, sprendžiate Jūs pačios“¹²⁰. Reikia pažymėti, kad tokį darbą teisėsaugos institucijos vertina priešingą Lietuvos įstatymams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. lapkričio 27 d. nutartyje Nr. 2K-288-648/2018, „Web modelių“ byloje pasisakęs: „Aukas kaltinamieji rasdavo internete paskelbę, kad ieško moterų virtualiam bendravimui internetu su žmonėmis iš įvairių pasaulio šalių. Susitikę su tokiu darbo pasiūlymu susidomėjusiomis moterimis, šiauliečiai joms melagingai tvirtindavo, kad jų būsimas darbas visiškai teisėtas. Apie tai, kad „modeliams“

¹¹⁸ Webmodels [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.webmodels.lt/>>.

¹¹⁹ „*ibid.*“

¹²⁰ „*ibid.*“

teks demonstruoti intymias kūno vietas bei atlikti kitokius veiksmus, kurių tikslas sudominti kuo daugiau svetainės lankytojų, kaltinamieji nepasakodavo. Tik tuomet, kai moterys būdavo užregistruojamos tik suaugusiems skirtose užsienio interneto svetainėse, nukentėjusios suprasedavo, už kokias paslaugas joms bus mokami pinigai. V. J. ir D. Š. taip pat patys stebėdavo, kaip jų užverbuotos aukos bendrauja su klientais ir vėliau mokydavo, kaip elgtis, kad sulauktų didesnio uždarbio. Kai kurioms iš dirbti pasiryžusių moterų V. J. ir D. Š. išnuomodavo butus, kitos nukentėjusios dirbdavo savo namuose. Savo „darbuotojas“ šiauliečiai aprūpindavo kompiuteriais, interneto kameromis. Tos, kurios pareiškė, kad tokį darbą dirbti atsisako, buvo įkalbinėjamos naudojant psichologinį spaudimą. Turimais duomenimis tokiam „darbui“ užsienyje registruotose pornografinio pobūdžio svetainėse per metus buvo užverbuota mažiausiai 11 jaunų moterų ir merginų iš įvairių Lietuvos regionų¹²¹. Moterys, ilgesnį laiką užsiimančios prostitucija, tampa alkoholizmo ar narkomanijos, aukomis, patiria smurtą, suserga lytiškai plintančiomis ligomis. Taip pat mažai saugūs yra ir vyrai, užsiimantys šia veikla.

Priverstinė fiktyvi santuoka, kaip vienas iš išnaudojimų būdų gali pasirodyti ne toks ir pavojingas. Tačiau realybėje yra kitaip. Baudžiamajoje byloje Nr. 2K-344-942/2016 nukentėjusiajai buvo siūloma „<...> vyksti į užsienį sudaryti fiktyvią santuoką su užsieniečiu ir užsidirbti didelę pinigų sumą“¹²². Tačiau paaiškėjus visoms bylos aplinkybėms, buvo aišku, kad nukentėjusioji bus išnaudojama prostitucijai. Taigi nagrinėjant teismų praktika peršasi tokia mintis, kad fiktyvi santuoka už kurią siūlomi pinigai iš tikro yra priedanga prostitucijai, pornografijai ar kitai nusikalstamai veikai daryti.

Reikia pažymėti, kad „Europos Komisija prekyba žmonėmis priverstiniam darbui apibrėžia kaip šiuolaikinę vergovės formą, pažeidžiančią pagrindines žmogaus teises. Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui – tai socialiai pažeidžiamų žmonių išnaudojimas vartojant prievartą, grasinimus, susaistymą skolomis siekiant pasipelninti“¹²³. „Viena iš potencialių grėsmių, su kuriomis susiduria ieškantys darbo ir dirbantys užsienyje Lietuvos Respublikos piliečiai, yra galimybė patirti išnaudojimą darbe arba tapti prekyba žmonėmis priverstiniam darbui auka“¹²⁴. Pagal Tarptautinės darbo organizacijos duomenis pasaulyje

¹²¹ Teisė.Pro [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą:

<www.teise.pro/index.php/2018/11/30/pirmoje-lietuvoje-web-modeliu-byloje-galutine-lat-nutartis/>.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamajoje byloje M. R., V. Ž. v. O. D., Nr. 2K-344-942/2016.

¹²³ JANUŠAUSKIENĖ, D., *Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: Lietuvių migrantų patirtis*. Vilnius, 2014, p. 17.

¹²⁴ JANUŠAUSKIENĖ, D., *Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: Lietuvių migrantų patirtis*. Vilnius, 2014, p. 9.

yra apie 21 mln. priverstinio darbo aukų, iš jų – 70 proc. moterys¹²⁵. Apie išnaudojamą priverstiniam darbui ir prekybą žmonėmis normų santykį žiūrėti 4.2. skyriuje.

Apibendrinant galima teigti, kad prekybos žmonėmis aukas vienija tai, kad jie lengvai pažeidžiami, patiklūs asmenys, kurie apgaulės būdu, naudojant smurtą, yra įtraukiami į neteisėtą veiklą. Visi aptarti išnaudojimo būdai, kuriais nukentėję asmenys yra priversti užsiimti, pasireiškia tada, kai asmens valia yra palaužta.

¹²⁵ Europarl [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20171012STO85932/prekyba-zmonemis-16-tukst-auku-es-pilieciai>>.

4. PROBLEMINIAI ASPEKTAI SUSIJĘ SU PREKYBA ŽMONĖMIS ATSKYRIMO NUO KITŲ BAUDŽIAMOJO KODEKSO NORMŲ

4.1. Vaiko pirkimo arba pardavimo normos sąsajumas su prekyba žmonėmis straipsniu

Prekyba vaikais, lyginant su prekyba žmonėmis, yra specifinis nusikaltimas. Pagrindinis požymis, lemiantis prekybos vaikais nusikaltimo specifiškumą – tai šio nusikaltimo objektas. Nusikaltimo objektas lemia, kad nukentėjusiais nuo šio nusikaltimo yra asmenys iki 18 metų amžiaus. Prekyba vaikais – nusikaltimas, prekybos žmonėmis reiškinių dalis, kai šiurkščiai pažeidžiamos vaiko teisės. Šio nusikaltimo ypatumas slypi tame, kad prekeiviai žmonėmis kėsinaisi į asmenis, kurie nėra pasiekę socialinės, psichinės ir fizinės brandos¹²⁶. „Lietuva pagal tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus yra įsipareigojusi užkirsti kelią prekybai vaikais, taip pat įvairioms išnaudojimo formoms, darančioms žalą vaiko gerovei, tarp jų ir vaikų seksualiniam išnaudojimui. Šie reikalavimai, be kita ko, yra pagrįsti vaiko teisių apsaugos principais, įtvirtintais Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, tarp jų ir poreikiu užtikrinti didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis (6 straipsnis)“¹²⁷.

Vaiko teisių apsauga yra įtvirtinta ir pagrindiniame šalies įstatyme Konstitucijoje. Jos 38 str. numato, kad „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“¹²⁸, Konstitucijos 39 str. teigiama, kad „Nepilnamečius vaikus gina įstatymas“¹²⁹. Baudžiamasis įstatymas „<...> užtikrindamas šias konstitucines nuostatas, nustato baudžiamąją atsakomybę už labiausiai pavojingas veikas šeimos ir vaikų interesams <...>“¹³⁰.

Remiantis teismų praktika galime teigti, kad baudžiamoji atsakomybė taikytina visoms prekybos vaikais formoms tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. BK 157 straipsnyje yra numatyta speciali prekybos žmonėmis norma, nes šio nusikaltimo nukentėjusiuoju gali būti tik vaikas, t. y. asmuo, neturintis 18 metų. Remiantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, „Vaikas <...> žmogus, neturintis 18

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. F. v. S. G., L. S., E. L., K. A., Nr. 2K-232-942/2018.

¹²⁷ „*ibid.*“

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, nr. 33-1014, 38 straipsnis.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, nr. 33-1014, 39 straipsnis.

¹³⁰ Prokuratūros [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.prokuraturos.lt/lt/veiklos-sritys/baudziamasis-persekiojimas/nusikaltimai-pries-vaikus/184>>.

metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip¹³¹. BK 157 str. normoje minimas vaiko apibrėžimas, kuris yra išskirstomas į vaiko – kurio amžius yra iki 18 metų, ir mažametis. Mažamečio sąvoka galime aiškinti taip – tai asmuo kurio amžius yra iki 14 metų. Tai kai nukentėjusysis yra vaikas, kaltininko veiksmai yra kvalifikuojami pagal BK 157 str. 1 d., o kai nukentėjusiajam yra ne daugiau kaip 14 metų, tai kaltininkui inkriminuojamas BK 157 str. 2 d.

Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 157 str. atsiranda tada kai asmuo „<...> siūlė pirkti, kitaip įgyti, pardavė, pirko, kitaip perleido, įgijo, verbavo, gabeno arba laikė nelaisvėje vaiką žinodamas ar siekdamas, kad, neatsižvelgiant į vaiko sutikimą, jis būtų neteisėtai įvaikintas, išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai, kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitiems išnaudojimo tikslams“¹³².

Svarbu pažymėti tai, kad kaip ir BK 147 str. asmens sutikimas kvalifikuojant veiką neturi juridinės reikšmės, taip ir BK 157 str. prasme „<...> vaiko sutikimas reikšmės kvalifikuojant nuteistųjų veiką neturi. Nuostata, kad joks galimas vaiko sutikimas būti išnaudojamam neturėtų būti laikomas galiojančiu, įtvirtinta tiek Direktyvos 2011/36/ES preambulės 11 punkte, tiek ir tiesiogiai BK 157 straipsnyje“¹³³.

Reikia pažymėti, kad teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad specifinis nukentėjusysis (šiuo atveju vaikas) lemia, jog, skirtingai nei prekybos žmonėmis atveju, baudžiamasis įstatymas nereikalauja nustatyti nukentėjusiojo valią palenkiančių būdų panaudojimo. Toks aiškinimas atitinka Direktyvos 2011/36/ES 2 straipsnio 5 dalies, Europos Tarybos konvencijos dėl veikslių prieš prekybą žmonėmis 4 straipsnio c punkto, Protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildančio Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, 3 straipsnio c punkto nuostatas“¹³⁴.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2019 m. gegužės 30 d. nutartyje Nr. 2K-157-976/2019 pateiktas BK 147 str. ir BK 157 str. atskyrimo kriterijus. Amžius yra tas kriterijus, kuris padeda atskirti BK 147 str. nuo BK 157 str. Bylose kasatoriai teigia, kad nežinojo tikrojo aukų amžiaus taip norėdami išvengti griežtesnės bausmės. Suprantama, kad vaikas

¹³¹ 1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. G., M. M. v. A. D., A. S., Nr. 2K-93-628/2019.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje S. K., V. Š. v. O. V., Nr. 2K-157-976/2019.

¹³⁴ „*ibid.*“

dėl savo amžiaus yra labiau pažeidžiamas, jam kyla didesnis nei suaugusiems pavojus tapti prekybos žmonėmis auka. Kai žmogaus pardavimo ar pirkimo veiksmai susiję su vaikais (nepilnamečiais), yra laikomi nusikalstamais net ir tais atvejais, kai nepanaudotas nė vienas iš atsakomybę už prekybą žmonėmis nustatančiame BK 147 straipsnyje nurodytų veikos padarymo būdų¹³⁵. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 157 str. atsiranda tada kai asmuo „<...> siūlė pirkti, kitaip įgyti, pardavė, pirko, kitaip perleido, įgijo, verbavo, gabeno arba laikė nelaisvėje vaiką žinodamas ar siekdamas, kad, neatsižvelgiant į vaiko sutikimą, jis būtų neteisėtai įvaikintas, išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai, kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitiems išnaudojimo tikslams. Baudžiamoji atsakomybė atsiranda ne tik už vaiko, kaip daikto įgijimą, bet už patį siūlymą įsigyti vaiką kaip prekę. Svarbu pažymėti, kad baudžiamosios atsakomybės už vaiko pirkimą ar pardavimą nešalina vaiko sutikimas būti išnaudojamam. Nuostata, kad joks galimas vaiko sutikimas būti išnaudojamam neturėtų būti laikomas galiojančiu, įtvirtinta BK 157 straipsnyje, tiek Europos Sąjungos direktyvoje (2011/36/ES preambulės 11 punkte)¹³⁶. Kai nepilnametis asmuo pats rodo iniciatyvą būti išnaudojamu, taip pat nepašalina atsakomybės pagal BK 157 straipsnį. Kaip pavyzdį galime pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartį Nr. 2K-232-942/2018, kurioje teismas pasisakė, jog ir nukentėjusiosios „<...> akivaizdžiai demonstravo lytinių santykių poreikį, t. y. savo apsisprendimą užsidirbti pinigų pardavinėjant savo kūną, nepaisant savo nepilnametystės, savo veiklą viešino tiek per televizijos „Liuks“ kanalą, tiek per portalą „Flirtas.lt“, taip pat kitais būdais ieškojo vyrų lytiniam santykiams“¹³⁷. Nežiūrint to, kad merginos pačios rodė iniciatyvą, asmenys nuteisti pagal BK 157 str.

Taigi galime daryti išvada, kad nepilnamečių seksualinė patirtis, jų sutikimas santykiauti už pinigus ar kaltininkų nepalaikymas nuolatinio ryšio su nepilnamečiu ir negalėjimas suprasti jo socialinės brandos, neturi teismui įtakos veiką kvalifikuoti pagal BK 157 str. Todėl baudžiamajai atsakomybei kilti užtenka, kad kaltininkas padarytų bent vieną iš nurodytų veikų. BK 157 str. padaromas tiesiogine tyčia. Šis subjektyvusis požymis,

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje S. K., V. Š. v. O. V., Nr. 2K-157-976/2019.

¹³⁶ „ibid.“

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. F. v. S. G., L. S., E. L., K. A., Nr. 2K-232-942/2018.

tiesioginė tyčia, kaltininko veikloje pasireiškia per žinojimą arba siekimą padaryti nusikalstamą veiką numatytą BK 157 str.¹³⁸

4.2. Baudžiamojo kodekso 147 str. santykis su BK XX skyriumi „Nusikaltimai žmogaus laisvei“

Prekyba žmonėmis yra nusikaltimas žmogaus laisvei, o pagal rūšinį objektą – nusikaltimas žmogui. Iš visų baudžiamojo įstatymo saugomų žmogaus teisių asmens teisė į laisvę įstatymo leidėjo yra vertinama labiausiai (neskaitant teisės į gyvybę ir sveikatą). Nusikaltimų žmogaus laisvei sudėtys įtvirtinamos XX BK skyriuje.

Reikia pažymėti, kad prekybos žmonėmis norma, savyje talpina daug požymių, kurie atitinka kitus BK straipsnius. Atsižvelgiant į baudžiamajame įstatyme įtvirtintų normų panašumą, kyla klausimas, pagal kokį BK straipsnį nusikalstamą veiką reikia kvalifikuoti. Pradėkime nuo pirmo straipsnio įtvirtito BK XX skyriuje, neteisėto laisvės atėmimo. Žmogaus laisvę gina ne tik BK 146 str., bet ir Konstitucija. Joje įtvirtinta, kad „Žmogaus laisvė neliečiama“¹³⁹. Apie asmens laikymą nelaisvėje yra kalbama ir BK 147 str. Šis požymis įtvirtintas prekyba žmonėmis straipsnyje yra pagrindinis nusikalstamos veikos sudėties požymis. Tad „Tokiais atvejais, kai neteisėtas laisvės atėmimas yra kito, sunkesnio nusikaltimo <...> požymis, jis savarankiškai nekvalifikuojamas“¹⁴⁰. Tai reiškia, kad šalia prekybos žmonėmis straipsnio, BK 146 str. nebus kvalifikuojamas. Kadangi, prekyba žmonėmis pagal pavojingumo laipsnį yra pats sunkiausias nusikaltimas žmogaus laisvei, maksimali sankcijos, numatytos už prekybą žmonėmis, riba yra dešimt metų laisvės atėmimo (BK 147 str. 1 d.), antroje dalyje – dvylika metų laisvės atėmimo. Už neteisėtą laisvės atėmimą, esant šio nusikaltimo kvalifikuotiems požymiams, asmuo gali būti baudžiamas laisvės atėmimu daugiausiai iki trejų metų (BK 146 str. 3 d.), o žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148 str.) taip pat, sankcija yra iki trejų metų laisvės atėmimo bausme. Pastebėtina, kad ir BK 147¹ str. 1 d., kuri susijusi su BK 147 str. sankcija numatyta iki trejų metų laisvės atėmimo bausme. Autorės nuomone, pats lengviausias nusikaltimas žmogaus laisvei – BK 147² str., numatyta sankcija – iki dviejų metų laisvės atėmimo bausme. Už prekybą vaikais baudžiama griežčiau – BK 157 straipsnio 2 dalis numato

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje R. F. v. S. G., L. S., E. L., K. A., Nr. 2K-232-942/2018.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, nr. 33-1014, 20 straipsnis.

¹⁴⁰ Žr. NOCIUS, J., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 156.

laisvės atėmimą nuo penkerių iki penkiolikos metų. Šis nusikaltimas priskiriamas ne prie nusikaltimų žmogaus laisvei, o prie nusikaltimų vaikui ir šeimai (BK XXII skyrius).

BK 147 str., įtvirtinta, kad asmenį galima išnaudoti ne tik prostitucijai, apie kurią bus kalbama 4.3. skyriuje, bet ir asmenį išnaudoti priverstiniam darbui. „Išnaudojimo priverstiniam darbui vyraujančiomis sritimis išlieka žemės ūkio ir statybų sektorius, viešbučiai bei maitinimo įstaigos. Prekybos žmonėmis išnaudojimo priverstiniam darbui srityje, prekeiviai dažniausiai naudoja teisėtus asmens tapatybės dokumentus bei turi teisėtus dokumentus verstis įdarbinimo veikla“¹⁴¹. „Dažniausiai į prekyba žmonėmis priverstiniam darbui pinksles patenka labai jauni arba pagyvenę vyrai, asocialūs ir socialinės rizikos asmenys, dažniausiai kaimo gyventojai <...>“¹⁴². BK 147¹ str. numatyta atsakomybė už asmens vertimą / išnaudojimą dirbti tam tikrą darbą ar teikti tam tikras paslaugas, įskaitant ir elgetavimą, BK 147 str. nurodytais būdais, tokiais kaip grasinimai, fizinio smurto naudojimas ir pan.

„BK 147¹ straipsniu ginama vertybė – asmens laisvė pasirinkti veiklą (dirbti darbą ar teikti paslaugas) nepriklausomai nuo kitų valios. Kaltininko nusikalstamą veiklą kvalifikuojant pagal šį baudžiamojo įstatymo straipsnį, būtina nustatyti neteisėtą asmens vertimą užsiimti viena iš veiklos formų. Aiškinant tokį neteisėtą vertimą, svarbi Tarptautinės darbo organizacijos 1930 m. birželio 28 d. konvencijos Nr. 29 „Dėl priverstinio ar privalomojo darbo“ 2 straipsnio 1 dalies nuostata, kad priverstinis ar privalomasis darbas reiškia bet kokią darbą ar tarnybą, kurių buvo išreikalauta prievarta, grasinant nuobauda ir kurių asmuo nesutiko atlikti sava valia. Taigi neteisėtas vertimas žmogų dirbti tam tikrą darbą ar teikti tam tikras paslaugas sietinas su jo laisvės pasirinkimo užsiimti tam tikra veikla varžymu“¹⁴³.

Pastabėtina, kad tam tikrais atvejais minėti BK 147 str. ir BK 147¹ str. gali būti kvalifikuojami kaip sutaptys. Tačiau kiekvienu atveju, teismas turi įvertinti visus surinktus įrodymus, ir atsižvelgiant į svarbias bylos aplinkybes, inkriminuoti vieną ar kitą baudžiamojo įstatymo normą, arba kaltininko veiksmus kvalifikuoti kaip nusikalstamų veikų sutaptį.

Baudžiamajon atsakomybėn asmuo yra traukiamas ne tik už asmens išnaudojimą priverstiniam darbui ar paslaugomis, bet ir už naudojimąsi asmens teikiamomis paslaugomis. BK 147² str. yra įtvirtinta naudojimosi nukentėjusiuoju baudžiamoji

¹⁴¹ GUTAUSKAS, A., *Diagnozė – šiuolaikinė vergovė: ar įmanoma ją sustabdyti? Vyraujančios teismų praktikos tendencijos*. Jurisprudencija, 2016, 23(2), p. 193–209.

¹⁴² GUTAUSKAS, A., *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. 2015. p. 51.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje V. J., D. Š. v. P. C., Nr. 2K-288-648/2018.

atsakomybė. Ši nusikalstama veika „<...> pasireiškia tuo, kad kaltininkas naudojasi nukentėjusiojo darbu ar teikiamomis paslaugomis, kai nukentėjusysis atlieka darbą ar teikia paslaugas, nes prieš jį išnaudojimo tikslais buvo panaudotas vienas iš BK 147 straipsnyje nurodytų būdų. Pagal „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“ viena iš žodžio „naudoti“ reikšmių yra „patirti naudą“ <...>. Taigi kaltininkui baudžiamoji atsakomybė pagal BK 147² straipsnio 1 dalį sietina visų pirma su naudos, kurią teikia prekybos žmonėmis auka savo darbu ar paslauga, gavimu“¹⁴⁴. Teismai pažymi, kad pagal šį straipsnio „<...> subjektas yra ne asmuo, kuris užsiima prekyba žmonėmis ir gauna iš jos kažkokią naudą, o su prekyba žmonėmis, kaip nusikalstamos veikos darymu, nesusijęs trečiasis asmuo, kuris naudojasi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis, t. y. klientas“¹⁴⁵. Taigi pagal šį straipsnį baudžiamojon atsakomybėn yra traukiami asmenys, kurie naudojasi teikiamomis asmenų paslaugomis.

Paskutinis BK XX skyriaus straipsnis – žmogaus veiksmų varžymas. Pati, prekyba žmonėmis norma yra labai plati. Kuri savyje talpina ir kitus BK straipsnius. Tad BK 148 str. ne išimtis. Pats BK 147 str. teigia, kad nukentėjusiojo asmens veiksmų laisvė bus varžoma, todėl papildomai, kaltininko veiksmai, pagal BK 148 str. nebus kvalifikuojami.

Apibendrinant kas buvo pasakyta, galima teigti, kad „Visos šios veikos atitinka prekybos žmonėmis vieną ar kitą požymį, be to, nėra tokios pavojingos kaip prekyba žmonėmis“¹⁴⁶ ir tam tikrais atvejais jos nekvalifikuojamos kartu su prekyba žmonėmis straipsniu.

4.3. Prekyba žmonėmis ir pelnymasis iš kito asmens prostitucijos tarpusavio santykis

Asmenys, kurie verčiasi seksualinių paslaugų teikimu, yra priskiriami vienai iš pagrindinių rizikos tapti prekybos žmonėmis aukomis grupių. Prekyba žmonėmis ir priverstinė prostitucija yra glaudžiai susiję ir dažnai traktuojami kaip lygiagrečios problemos. Prekyba žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais išlieka „populiariausia“ prekybos žmonėmis forma ne tik Europos Sąjungoje, bet ir visame pasaulyje¹⁴⁷. „Prekyba žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais išlieka „populiariausia“ prekybos žmonėmis

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje V. J., D. Š. v. P. C., Nr. 2K-288-648/2018.

¹⁴⁵ „*ibid.*“

¹⁴⁶ FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98), p. 54–61.

¹⁴⁷ GUTAUSKAS, A., *Diagnozė – šiuolaikinė vergovė: ar įmanoma ją sustabdyti? Vyraujančios teismų praktikos tendencijos*. Jurisprudencija, 2016, 23(2), p. 193–209.

forma ne tik Europos Sąjungoje, bet ir visame pasaulyje¹⁴⁸. „Aukų patirtis rodo, kad įvairūs seksualinių paslaugų pramonės sektoriai, tokie kaip prostitucija, pornografija, priverstinės santuokos, darbas „palydovių“ firmose yra tarp savęs susiję. Prostitucija, yra vienas esminių tikslų, dėl kurių prekiaujama žmonėmis, nes sukuria didžiulį pelną pasauliniu mastu. Tai yra atskira nelegalaus verslo rūšis <...>“¹⁴⁹.

Tarptautinėje literatūroje prekyba žmonėmis, teikiant sekso paslaugas dar vadinama „baltąja vergija“¹⁵⁰. „Europos Tarybos duomenimis, po prekybos ginklais ir narkotikais, prekyba žmonėmis yra pats pelningiausias nusikaltimas“¹⁵¹.

BK XLIV skyriuje yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė už pelnymasis iš kito asmens prostitucijos ir įtraukimo į prostituciją. Doktrinoje prostitucija apibūdinama kaip „<...> veikla, kurios turinį sudaro lytiniai ar kitoks kitų asmenų lytinės aistros tenkinimas už pinigų arba kitokią turtinę naudą“¹⁵². Įtraukimas į prostituciją suprantamas „<...> sąmoningi veiksmai skatinant kitą asmenį pradėti verstis prostitucija“¹⁵³.

Pelnymosi iš kito asmens prostitucijos, numatytos nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai pasireiškia dviem alternatyviomis veikomis: pajamų turėjimu iš kito asmens prostitucijos ir sąvadavimu prostitucijai. Teisimų praktikoje, pajamų turėjimas iš kito asmens prostitucijos reiškia, kad asmuo iš prostitucija užsiimančio asmens gauna pajamas ar dalį jų. Šis susitarimas paremtas priklausomybės ar prievartos santykiais, o gali būti ir laisva valia. Prostitucija užsiimantis asmuo moka už galimybę verstis prostitucija, už saugumo užtikrinimą, už transportavimo paslaugas, patalpų suteikimą ir t.t. Sąvadavimas, dažniausiai yra apibūdinamas, kaip tarpininkavimas tarp prostitucija užsiimančiojo ir kito asmens, suvedant juos lytiniam santykiavimui arba kitokiam lytinės aistros tenkinimui¹⁵⁴. Sąvadavimas taip pat gali būti „<...> prostitucija užsiimančio asmens teikiamų paslaugų reklamavimas, jo pristatymas klientui, klientų paieška ir panašiai“¹⁵⁵.

Pelnymosi iš kito asmens prostitucijos (2 d.) yra numatytos trys alternatyvios veikos:

¹⁴⁸ GUTAUSKAS, A., *Diagnozė – šiuolaikinė vergovė: ar įmanoma ją sustabdyti? Vyraujančios teismų praktikos tendencijos*. Jurisprudencija, 2016, 23(2), p. 193–209.

¹⁴⁹ Lygus [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <www.lygus.lt/prekyba-zmonemis/>.

¹⁵⁰ „*ibid.*“

¹⁵¹ GUTAUSKAS, A., *Diagnozė – šiuolaikinė vergovė: ar įmanoma ją sustabdyti? Vyraujančios teismų praktikos tendencijos*. Jurisprudencija, 2016, 23(2), p. 193–209.

¹⁵² Žr. FEDOSIUK, O., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Trečioji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2010, p. 545.

¹⁵³ Žr. FEDOSIUK, O., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Trečioji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2010, p. 549.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje D. G. (M.) v. O. M., Nr. 2K-227/2012.

¹⁵⁵ „*ibid.*“

1) prostitucijos organizavimas. Tai veikla, kuri užtikrina nelegalaus prostitucijos verslo funkcionavimą (surandama vieta ir nustatomas laikas, lytinėms paslaugoms teikti, organizuojamas prostitucija užsiimančių asmenų atvykimas, apgyvendinimas, palaikoma drausmė, už nusižengimus taikomos sankcijos ir t.t.).

2) vadovavimas prostitucijai. Tai veikla, susijusi su prostitucijos verslo organizavimo ir funkcionavimo klausimų sprendimais (veiksmų koordinavimas, vaidmenų ir funkcijų nustatymas, pelno, gauto iš prostitucijos, skirstymas ir t.t.).

3) asmens gabenimas šio sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos. Gabenimas suprantamas kaip procesas, kuomet asmuo panaudojant bet kokius būdus ir priemones perkeliamas erdvėje iš vieno buvimo taško į kitą. Už gabenimą atsako ne tik tas, kuris tiesiogiai gabeno asmenis, bet ir tas, kuris nupirko bilietus, sutvarkė dokumentus ir panašiai¹⁵⁶.

Šio nusikaltimo objektas yra dorovė, kitaip sakant tai yra elgesio normo, kuri yra priešinga priimtinioms visuomenės normoms dėl savo amoralumo¹⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pati prostitucija yra uždrausta ne baudžiamojoje teisėje, o administracinėje teisėje. Pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 487 str. „Vertimasis prostitucija, atlygintinis naudojimas prostitucijos paslaugomis“¹⁵⁸ užtraukia administracinę atsakomybę. Tam asmeniui, kuris teikia seksualines paslaugas ir tam kuris naudojasi tomis paslaugomis. Minėtame teisės akte numatyta išimtis, kada asmuo netraukimas administracinė atsakomybėn, kai „<...> prostitucija vertėsis asmuo, kuris į prostituciją buvo įtrauktas būdamas materialiai, dėl tarnybos ar kitaip priklausomas arba įtrauktas į prostituciją panaudojant fizinę ar psichinę prievartą ar apgaulę, arba bet koku būdu įtrauktas į prostituciją būdamas nepilnametis ir (ar) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamajame procese“. Taigi, administracinėje teisėje yra nubausti patys asmenys, kurie teikia ar naudojami teikiamomis seksualinėmis paslaugomis.

Baudžiamojoje teisėje „<...> išaiškinta, kad BK 307 straipsnis kriminalizuoja ne pačią prostituciją, bet prostitucija užsiimančių asmenų išnaudojimą, pelnydami iš jų. Pajamų turėjimas iš kito asmens prostitucijos reiškia, kad asmuo tam tikro susitarimo su prostitucija užsiimančiu asmeniu pagrindu gauna pajamų (visas pajamas arba dalį). Šis susitarimas gali būti susietas tiek priklausomybės ir prievartos santykiais, tiek ir laisva

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje D. G. (M.) v. O. M., Nr. 2K-227/2012.

¹⁵⁷ Žr. FEDOSIUK, O., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Trečioji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2010, p. 544.

¹⁵⁸ 2015 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.

valia. Prostitucija užsiimantis asmuo gali mokėti kaltininkui už galimybę verstis prostitucija, taip pat už saugumo užtikrinimą, kitas jam teikiamas paslaugas, pavyzdžiui, už vežimą, patalpų suteikimą ir panašiai¹⁵⁹. Šis straipsnis taikomas tada, kai už teikiamas seksualines paslaugas materialinę naudą gauna kitas asmuo.

„Atribojant nusikaltimus, numatytus BK 147 ir 307 straipsniuose, asmens sutikimas gabenimui prostitucijai pagal BK 307 straipsnio 2 dalies prasmę turi būti savanoriškas ir duotas gerai suvokiant duodamo sutikimo aplinkybes. Akivaizdu, kad asmens sutikimas, išgautas panaudojus bent vieną iš BK 147 straipsnio dispozicijoje išvardytų asmens valią palenkiančių būdų, negali būti laikomas savanorišku ir duotu suvokiant duodamo sutikimo aplinkybes. Įtariamojo veiksmai pagal BK 307 straipsnį galėtų būti kvalifikuojami tik nenustačius, kad nukentėjusio asmens valia buvo palenkta panaudojant asmens valią palenkiančius būdus“¹⁶⁰. Remiantis teismų praktika sutikimas šiuo atveju neturi juridinės reikmės, tai reiškia, kad ir nukentėjęs asmuo sutinka būti seksualiai išnaudojamas, kaltininko veiksmai bus kvalifikuojami pagal BK 147 str.

Būtina paminėti tai, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda ne tik už pelnymasis iš kito asmens prostitucijos, bet ir už asmens įtraukimą į prostituciją. Įtraukimas į prostituciją gali pasireikšti įtikinėjimu, gero uždarbio pažadais, siūlymu tokiu būdu atsiskaityti už skolas ir kiti veiksmai, kurie lenkia asmenį pradėti dirbti už pinigus arba kitokią turtinę naudą, lytiškai santykiaujant ar kitaip tenkinant kitų asmenų lytinę aistrą¹⁶¹. „Skatinimas užsiimti prostitucija gali būti tiek atviras siūlymas, tik netiesioginis skatinimas, pavyzdžiui, sumokant už lytinį santykiavimą, parodant tokios veiklos privalumus ir pan. Į prostituciją įtraukiamas asmuo gali būti tiek vyras, tiek moteris, <...> tačiau būtina sąlyga yra tai, kad įtraukimo momentu asmuo prostitucija nesiverčia“¹⁶². Nusikalstama veika kvalifikuojama pagal BK 308 str. Kitu atveju, kai asmuo jau verčiasi prostitucija, tačiau yra skatinamas pradėti dirbti kaltininkui, tokiais atvejais nusikalstama veika kvalifikuojama tik pagal BK 307 str. 2 d.¹⁶³

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje G. Č., G. T., M. M. v. L. D., Nr. 2K-197-1073/2018.

¹⁶⁰ 2015 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras, įsakymas dėl prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijų patvirtinimo Nr. I-327/IV-1015/A1-758. TAR, 2015-12-28, Nr. 20631.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje D. G. (M.) v. O. M., Nr. 2K-227/2012.

¹⁶² Žr. FEDOSIUK, O., et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Trečioji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2010, p. 549.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227/2012.

Kaip jau pastebima BK 307 str. ir BK 308 str. gali būti kvalifikuojamos kaip sutaptys, kai „<...> kaltininkas įtraukęs kitą asmenį į prostituciją, toliau turėjo iš to asmens prostitucijos pajamų arba sąvadavo, veika kvalifikuotina kaip pelnymosis iš kito asmens prostitucijos <...> ir įtraukimo į prostituciją <...> sutaptis. Tais atvejais, kai asmuo įtraukimas į prostituciją buvo sudedamoji prostitucijos organizavimo veiklos dalis, veika kvalifikuojama tik pagal BK 307 straipsnio 2 dalį“¹⁶⁴.

Kyla klausimas jei įtraukimas į prostitucija tam tikrais atvejais gali būti kvalifikuojama kaip sutaptis, tai gal ir BK 147 str. su BK 308 str. gali būti kvalifikuojamos kaip sutaptys? Pažymėtina tai, kad nagrinėjamo straipsnio, BK 147 str., „<...> atveju įtraukimas į prostituciją papildomai nekvalifikuojamas, nes prekybos žmonėmis paskirtis ir buvo įtraukti nukentėjusį į prostituciją. Tačiau jei prekybos žmonėmis rezultatas – vėlesnis pelnymosis iš nukentėjusio asmens prostitucijos <...> tai sudarytų abiejų nusikalstamų veikų sutaptį“¹⁶⁵. Svarbu paminėti tai, kad Prekybos žmonėmis sudėčiai konstatuoti nebūtina, kad įtraukimas į prostituciją ar pelnymosis iš kito asmens prostitucijos „<...> būtų draudžiami toje valstybėje, kur tai ketinama daryti. Pakanka fakto, jog prekiaujant žmonėmis siekiama, kad nukentėję asmenys užsiimtų prostitucija ar iš šios prostitucijos pelnytųsi kitas asmuo (sąvadautojas, suteneris) <...>“¹⁶⁶. Taigi, prekyba žmonėmis apima BK 308 str. kai tai yra BK 147 str. sudedamoji dalis ir šalia kaip sutaptis nekvalifikuojama.

Apibendrinant, galima teigti baudžiamajame įstatyme yra numatytos dvi teisės normos numatančios atsakomybę už pelnytąsi iš kito asmens prostitucijos ir už įtraukimą į ją. Šalia to, vertimasis prostitucija ar atlygintinis naudojimas prostitucijos paslaugomis asmeniui yra numatyta ir administracine atsakomybė. Reikia paminėti, kad Lietuva pasaulyje tapatinama su prekybos žmonėmis kilmės, tranzito ir paskirties šalimi nors valstybei charakteringiausias (ypač išnaudojimo prostitucijai tikslais) asmenų gabenimas per Lietuvos teritoriją arba iš jos į Vakarų Europą¹⁶⁷. Minėtas apibūdinimas atitinka ir šių dienų aktualijas.

¹⁶⁴ Žr. FEDOSIUK, O., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Trečioji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2010, p. 550.

¹⁶⁵ Žr. MICKEVIČIUS, D., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009, p. 168.

¹⁶⁶ „*ibid.*“

¹⁶⁷ Prieiga per internetą: <<https://lt.usembassy.gov/human-rights-report-2016/>>.

IŠVADOS

1. Prekyba žmonėmis pažeidžia konstitucines (pamatines) žmogaus teises. Pažeidžiama ir viena iš svarbiausių žmogaus teisių t.y. teisė į asmenį laisvę. Šios teisės užtikrinimas yra valstybių prioritetasis, todėl kova su prekyba žmonėmis yra aktuali visoms valstybėms, nežiūrint jų ekonominio išsivystymo rodiklių. Prekyba žmonėmis labai glaudžiai susijusi su organizuotu nusikalstamu, ją organizuoja nusikalstamos grupuotės, kurios išmano šį verslą, geba reaguoti į rinkos pokyčius. Prekybos žmonėmis, kaip nusikalstamo reiškinio definicija užsiksuota Palermo protokole.

2. Prekyba žmonėmis yra susijusi su įvairiomis socialinio gyvenimo sritimis. Prekybos žmonėmis egzistavimą lemia globalizacijos liberalizuojamos visuomenės ir asmens vertybės. Sąlygas užsiimti šia nusikalstama veika suformuoja kultūriniai, socialiniai, ekonominiai, politiniai, ir net teisiniai veiksniai. Lietuvoje, kaip ir kitose pasaulio šalyse, egzistuoja prekybos žmonėmis problema. Lietuva – įvardijama kaip eksporto ir tranzito šalis, vykdamas prekybos žmonėmis nusikaltimus, o kartu ir kaip prekybos žmonėmis aukų šalis. Įvairiais verbavimo būdais įtraukti į prekybos žmonėmis tinklą, lietuviai dirba ir gyvena užsienyje be socialinių ir medicininių garantijų, patirdami išnaudojimą, pažeminimus ir t.t.

3. Prekyba žmonėmis yra globalus rėškinytis ir jos kriminalizavimo ištakos glūdi tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose. Lietuvoje suformuota prekybos žmonėmis teisės normos turinio esmę nulėmė Lietuvos valstybės įsipareigojimas įgyvendinti tarptautines ir Europos Sąjungos prekybos žmonėmis teisės aktų nuostatas. 1998 m. liepos 2 d. prekybos žmonėmis teisės norma atsirado Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje.

4. Lietuvoje prekybos žmonėmis norma įtvirtinta BK 147 str., kuri atitinka tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas. Tačiau įvairių instancijų teismų praktika atskleidžia tam tikrus probleminius aspektus. Vienas iš jų: prekyba žmonėmis yra įtvirtinta BK skyriuje skirtame nusikaltimams žmogaus laisvei. Siekiant taikyti baudžiamąją atsakomybę už šią veiką turi būti žmogaus laisvės pažeidimo nustatymas, ką padaryti ne visada lengva. Šiam nusikaltimui būdingas latentiskumas, kai nukentėjusieji nenori kreiptis į policiją. Dėl to dauguma baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis iškeliamos tik specialiųjų policijos operacijų metu ar remiantis turima operatyvine informacija, o nukentėjusiuosius reikia įkalbėti rašyti pareiškimus policijai. Lietuvai nemažai kritikos pateikiama dėl nepakankamo dėmesio aukų apsaugai ikiteisminiame tyrime, pačiame teisiniame procese ir vaikų globos įstaigose esančių vaikų apsaugos.

5. Aiškinant prekybos žmonėmis normos turinį būtina pabrėžti, kad prekybos žmonėmis aukos laisvės varžymas gali būti ne tik prievartinis (pasinaudojant bejėgiškumu, pažeidžiamumu), bet ir esant susitarimui tarp aukos ir kaltininko, kai išgaunamas sutikimas būti išnaudojamu. Dažniausiai, tai būna, kai auka įtraukiama į išnaudojimą apgaunant ją dėl darbo pobūdžio, darbo sąlygų, atlyginimo dydžio, judėjimo laisvės apribojimo, kasdienio gyvenimo kontrolės ir t.t.

6. Atsižvelgiant į šiame darbe nagrinėtas teismų bylas, „pažeidžiamumas“ yra vienas iš esminių įrodymų šaltinių, į kurių teismai stengiasi akcentuoti ir įsigilinti, spręsdami bylas susijusias su prekybą žmonėmis. Teismai yra tinkamai išaiškinę, jog vertinant pažeidžiamumą, reikia atkreipti dėmesį į įvairius veiksnius: nukentėjusiojo socialinį statusą, neturtingumą, socialinių įgūdžių stoką ir panašiai... Teismai pripažino ir tai, jog pažeidžiamumas pripažįstamas ir tuo atveju, kai asmuo yra nepilnametis ir jam nėra sukakę aštuoniolika metų.

7. Prekybos žmonėmis požymiai (valios palenkimo būdas, nusikalstama veika, tikslas išnaudoti) yra vienas iš svarbiausia elementų, siekiant suprasti nusikaltimo specifiką ir užkirsti šiam nusikaltimui kelią vykdant prevenciją. Nusikalstamai veikai priskiriamas žmonių verbavimas, perdavimas, transportavimas, priėmimas ir net slėpimas. Priemonės, kuriomis palaužiama žmogaus valia, dažniausiai būna pasinaudojimas kito asmens pažeidžiamumu, gąsdinimai, jėgos panaudojimas ar kitos prievartos formos, apgaulė. Įvertinus nagrinėtų bylų teismų praktiką, teismai pasisakė, jog tikslas išnaudoti pasireiškia kontroliuojamo žmogaus išnaudojimu, kurio formos gan įvairios ir kintančios: išnaudojimas nusikaltimų vykdymui, priverstinės santuokos, pornografijai, moterų išnaudojimas surogatinei motinystei, priverstiniam darbui, seksualiniam išnaudojimui ir t.t. Pabrėžtina, kad kiekvieno elemento būdai yra alternatyvūs, todėl nėra būtina, inkriminuojant nusikaltimą, kad jie būtų išpildyti visi. Taip pat svarbu akcentuoti, kad aukos sutikimas veikos pripažinimui prekyba žmonėmis reikšmės neturi, jei aukos sutikimas gautas panaudojant kurią bent vieną iš BK 147 str. dispozicijoje nurodytų valios palenkimo būdų.

8. BK numatytas sąrašas normų, kurios netiesiogiai kriminalizuoja neteisėtus sandorius su žmonėmis, kaip pavyzdžiui, pelnymasis iš kito asmens prostitucijos, ir kvalifikuojant tokius laisvę varžančius sandorius, šios normos gali būti taikomos kartu su prekybos žmonėmis norma.

9. Siekiant aktualizuoti prekybos žmonėmis problemą yra svarbu įvairių suinteresuotų šalių įsitraukimas ir sprendimo būdų ieškojimas. Šiuo metu stebima tendencija, kad dauguma į Lietuvą grąžinamų prekybos žmonėmis aukų nesutinka

bendradarbiauti su teisėsaugos pareigūnais, nesikreipia pagalbos ir neretai pažeidžiami pakartotinei viktimizacijai. Ši pozicija ypač išplitusi tarp vyrų, kurie nukentėję nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms ir išnaudojimo priverstiniam darbui. Lydimi baimės ir gėdos jausmo jie nesikreipia pagalbos, be to visuomenėje dar vyrauja nuostata, kad jie yra „patys kalti“, kad tapo aukomis. Vadinasi, norint keisti situaciją, reikia ne tik aktualizuoti problemą, bet parengti ir įgyvendinti tokių aukų socialinės integracijos programas, atsisžvelgiant į lytį, išnaudojimo formą ir t.t.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai:

1. 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 29, *Dėl priverstinio ar privalomojo darbo*. *Valstybės žinios*, 1996-03-22, Nr. 27-648.
2. 1921 m. rugsėjo 30 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su prekyba moterimis ir vaikais [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/T/E/human_rights/Trafficking/3_Documents/International_legal_instruments/UNTS_Sup_trafficking.asp#TopOfPage>.
3. 2000 m. Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildantis protokolai dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja. *Valstybės žinios*, 2003-05-21, Nr.49-2166.
4. 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pamatinis sprendimas Nr. 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0629&from=LT>>.
5. 2004 m. kovo 31 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2004/23/EB nustatanti žmogaus audinių ir ląstelių donorystės, įsigijimo, ištyrimo, apdorojimo, konservavimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0023&from=LT>>.
6. 2007 m. spalio 25 d. Lansarotė, Europos tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos. Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 201.
7. 2011 m. balandžio 5 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=LT>>.
8. 2016 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Nr. 2016/C 202/02 [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=LT>.

9. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000-11-10, Nr.96-3016.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
12. 1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.
13. 2002 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos vyriausybė, nutarimas dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos. *Valstybės žinios*, 2002-01-23, Nr. 6-231.
14. 2015 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. *TAR*, 2015-07-10, Nr. 11216.
15. 2015 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras, įsakymas dėl prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijų patvirtinimo Nr. I-327/IV-1015/A1-758. *TAR*, 2015-12-28, Nr. 20631.

Specialioji literatūra:

1. Advokatų kontora „Vinkleris ir partneriai“, *Ataskaita prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m.* Vilnius, 2009.
2. BAZYLEVAS, I., PAJAUJIS, V., *Prekyba žmonėmis ir sisteminis požiūris kaip problemos sprendimas (2015)*. Mokslo darbų sąvadas.
3. DRAKŠIENĖ, A., BOLZANAS, D., *Prekybos žmonėmis samprata*. Teisė, 2004, Nr. 53.
4. FEDOSIUK, O., *Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei*. Vilnius, Jurisprudencija, 2003, 45(37).
5. FEDOSIUK, O., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Trečioji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2010.

6. FEDOSIUK, O., *Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. Birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2017, 8(98).
7. GUTAUSKAS, A., Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos. 2015.
8. GUTAUSKAS, A., *Diagnozė – šiuolaikinė vergovė: ar įmanoma ją sustabdyti? Vyraujančios teismų praktikos tendencijos*. Jurisprudencija, 2016, 23(2).
9. KAIRIENĖ, B., KUČINOVA, N., *Prekyba vaikais: pagalba aukai ir prevencijos galimybės*. Vilnius, socialinis darbas, 2008, Nr. 7(1).
10. MICKEVIČIUS, D., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009.
11. NOCIUS, J., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Antroji knyga. Specialioji dalis. Vilnius, 2009.
12. RUŠKUS, J., et al. *Prekybos moterimis ir prostitucijų aukų realitacija ir reintegracija*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2005.
13. STAČIOKIENĖ, M. N., *Apibendrinta 2006 m. ataskaita apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje*. Vilnius, 2007.
14. Tarptautinė migracijos organizacija, *Prekyba žmonėmis tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje*. Vilnius, 2006 m.
15. URBELIONYTĖ, Agnė. *Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus Direktyvą 2011/36/ES*. Vilnius, Socialinių mokslų studijos, 2012, 4(3).
16. JANUŠAUSKIENĖ, D., *Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: Lietuvių migrantų patirtis*. Vilnius, 2014.
17. ŽIOBIENĖ, E., et al. *Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai*. Vilnius, Lietuvos žmogaus teisių centras, 2006.
18. DEWEY, S., *Hollow Bodies: Institutional Responses to Sex Trafficking in Armenia, Bosnia and India*. USA. Kumarian Press, 2008, 74.
19. Edited by Holmes, L. *Trafficking and Human Rights. European and Asia-pacific perspectives*. United Kingdom: Edwards Elgar Publishing Limited, 2010.
20. LEE, M., *Trafficking and Global Crime Control*. London: Sage Publications Ltd., 2011.

Teismų praktika:

1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 7 d. sprendimas *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* byloje Nr. 25965/04 [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>>.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227/2012.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-344-942/2016.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-186-303/2017.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156-699/2018.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173-693/2018.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-1073/2018.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-942/2018.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-288-648/2018.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-689/2019.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-511/2019.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-628/2019.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-976/2019.

Internetiniai šaltiniai:

1. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/>>.
2. Valstybinė lietuvių kalbos komisija [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/konsultacijos/275-eksplloatuoti>>.
3. Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2017 metais“ [interaktyvus]. Vilnius, 2018. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą:
<https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/Apzvalga%20uz%202017%20metus.pdf>.
4. Vidaus reikalų ministerija „Situacija kovos su prekyba žmonėmis srityje Lietuvoje 2018 m.“ [interaktyvus]. Vilnius, 2019. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą:
<https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Prekyba_zmonemis/nacionalinio%20pranesejo%20ataskaita_2019%2B%2B.pdf>.
5. Prieiga per internetą: <<https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/A/apgaule>>.
6. Tinklapis <https://www.europarl.europa.eu> straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20171012STO85932/prekyba-zmonemis-16-tukst-auku-es-pilieciai>>.
7. Tinklapis: <<http://www.lygus.lt>> straipsnis [žiūrėta 2019 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lygus.lt/prekyba-zmonemis/>>.
8. Tinklapis <<https://www.prokuraturos.lt>> straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://www.prokuraturos.lt/lt/veiklos-sritys/audziamasis-persekiojimas/nusikaltimai-pries-vaikus/184>>.
9. Tinklapis <<http://www.teise.pro>> straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą:
<www.teise.pro/index.php/2018/11/30/pirmoje-lietuvoje-web-modeliu-byloje-galutine-lat-nutartis>.
10. Tinklapis <<http://www.teise.pro>> straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.teise.pro/index.php/2018/06/25/globali-migracija-prekybos-zmonemis-augimo-priezastis/>.

11. Tinklapis <<https://www.zodynas.lt>> [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 9 d.].
12. Tinklapis <<http://www.webmodels.lt/>> straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2019 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.webmodels.lt/>>.

SANTRAUKA

Prekyba žmonėmis – tai neįprastas nusikaltimas, kuris yra vienas iš grubiausių žmogaus teisių pažeidimų. Šio nusikaltimo objektas yra ne daiktas, o valią turintis žmogus. Prekyba žmonėmis – tai sandoris, kurio tikslas išnaudoti žmogų, tačiau pasitaiko atvejų, kai nukentėjusysis pats sutinka būti išnaudojamas. Tai – dinamiška, greitai kintanti nusikalstamos veiklos sritis, keičianti ne tik formas, bet ir pobūdį. Tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu sutarta, kad netoleruotina yra tiek prievartinė, tiek savanoriška vergija. Magistro darbe „Šiuolaikinė prekyba žmonėmis baudžiamosios justicijos kontekste“ analizuojami ir vertinami baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis ypatumai, paplitimo mastai, kriminalizavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, skiriant didelį dėmesį šiuo metu galiojančiai prekybos žmonėmis normai, įtvirtintai baudžiamojo kodekso 147 straipsnyje. Darbe analizuojami prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, atskleidžiamas šių požymių baudžiamasis teisinis vertinimas Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje bei teismų praktikoje, aptariami probleminiai aspektai.

SUMMARY

Human trafficking is not a usual crime, which is one of the most serious violations of human rights. The object of this crime is not a thing but a person having his own will. Human trafficking is a deal, the aim of which is to exploit a person, however, there are cases when a victim agrees to be exploited. It is a dynamic, fast-changing field of crime that changes not only forms but also its nature. There is an agreement at international and national level that both forced and voluntary slavery is intolerable. The Master's paper "Contemporary Human Trafficking in the Context of Criminal Justice" analyzes and evaluates the peculiarities of criminal liability for human trafficking, its extent and criminalization in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, paying attention to the valid norms which are claimed in article 147 of the CC. The paper analyzes the objective and subjective features of the crime of human trafficking, reveals the legal assessment of these features in the Lithuanian criminal law doctrine and in case law, discusses the problematic aspects.